

תיקון לייל שבועות

המשרד
לענייני תפוצות,
ירושלים וחברה

شركة
المراكز الجماهيرية
ادم - كهילה - حبره انسان - جمهور - مجتمع

המחלקה
לזהויות בקהילה

סדר תיקון
ומגילת רות
מבוארת

ערך וביאר:
יעקב מעוז

מקרא כפורים

יעקב מעוז

אל הוציאנו מבית עבדים.
ויהי מקץ שלשה חדשים,
לסיני הביאנו דרך רפידים,
וירד עליו כענן וכרעפים.

דרך ארץ ארבעים שנה.
תורה צוה לנו מורשה.
תנ"ך מדרש וגם משנה.
אות בנצח נאמן-הראשה.

בסב הירדן מפנינו לאחור,
בעת עלותנו אל הר המור.
להראות לפניו בכגד צחור,
ולגמור הליל בשיר מזמור.

קומו ונעלה בית האלהים.
פנו הדרך הכאנו כפורים.
השור החליל ועם הכמהים,
באתם לשלום אחינו היקרים.

אל הביאנו לבית קדשים.
ויהי מקץ שבועה קדושים,
בפרי הארץ פתפינו תמושים,
ונראה פניו ביום החמשים.

YouTube

תוכן העניינים

מבואות

עמ' 3	תיקון בקהילה - הקדמות העורך
עמ' 4	מדריך לקורא
עמ' 5	קידוש לערב החג

סדר התיקון

עמ' 6	התיקון
עמ' 8	שבעה שבועות
עמ' 10	ביכורים
עמ' 12	קציר
עמ' 14	מתן תורה
עמ' 16	החסד
עמ' 18	הג' והאחר
עמ' 20	המלך דוד
עמ' 22	חלב ודבש

המגילה

עמ' 24	מגילת רות - הקדמות המבאר
עמ' 25	פרק א1 - הירידה מן הארץ
עמ' 26	פרק א2 - השיבה הביתה
עמ' 27	פרק א3 - הכניסה לבית לחם
עמ' 28	פרק ב1 - המפגש עם בעז
עמ' 29	פרק ב2 - בארוחת הצהרים
עמ' 30	פרק ג1 - בלילה עם בעז בגורן
עמ' 31	פרק ג2 - בעז מוכן לגאול את רות
עמ' 32	פרק ד1 - מעמד הגאולה בשער העיר
עמ' 33	פרק ד2 - רות המואביה - אם בישראל
עמ' 35	תפילה לשלום העולם

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל לִבּוֹ לֹא אֶסַף
לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בְּעַבְדִּי
הָאָדָם וְלֹא אֶסַף עוֹד לְהַכּוֹת
אֶת כָּל חַי כִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר
וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֶרֶף וַיּוֹם
וְלֵי לָהּ לֹא יִשְׁבַּת וּ:

בראשית, ח', 21-22

תיקון בקהילה

הקדמת העורך

את רעיון התיקון משום שהאמינו כי באותה מידה שבכוחו של האדם לעוות - בכוחו לתקן. רעיון זה הוא בעל ערך מוסרי ועל כן תקף גם בכל הנוגע לחברה הישראלית המודרנית. משעה שאנו מזדהים את העיוות שנגרם בעטיינו הרי שאנו מצווים לתקנו. נדע לתקנו כראוי רק לאחר שנלמד את הנסיבות שהביאו לכך. לימוד הנסיבות דווקא בהזדמנות חגיגית זו, ועריכת חשבון נפש תוך מתן דין על כל עיוות לאומי או חברתי הוא התיקון של ימינו. מכאן אנו שואבים תעצומות לעשות למען קיומו של תיקון ליל שבועות במשפחה ובקהילה.

עתה, עלינו להשלים את המעגל שהתחלנו ביצירתו למעלה. אם ציינו שחג השבועות הנו החג המסמל את ישיבת ארץ ישראל, הרי שעלינו, במסגרת אותו חשבון הנפש שהזכרנו, לשאול מהי ישיבת ארץ ישראל בעבורנו. כל בר דעת מבין שעיסוק בשאלה זו עלול לגרום בעקבותיו עימות פוליטי בין דעות ובין בעלי דעות. והרי אנו, במסגרת הזאת, מדירים את רגלנו מן העימות הלזה ולמותר יהיה לנמק את הסיבות לכך. עם זאת, יש ויש מקום לעסוק במשמעויות האחרות שיש לרעיון ישיבת הארץ. אשר על כן, אנו מציעים לייחד את הדיבור להיבטים החברתיים והקהילתיים של הרעיון. אנו טוענים, כי ישיבת ארץ ישראל הנה, בצד בניית הבתים והשמירה על הקרקע, בנייה של קהילה אורגנית בכל יישוב והקמה של חברה צודקת בכל רחבי הארץ. על העם, המבקש להכות שורש בארץ, לעשות למען השרשת הערכים החברתיים והקהילתיים בלבו של כל אחד מבנותיו ומבניו. תיקון ליל שבועות בקהילה משמעו דיון נוקב, לאור המקורות ולקחי העבר, סביב השאלה היכן עיוותנו מן הבחינה החברתית ומה מוטל עלינו לתקן הן כיחידים והן כקבוצה. ככל שנרבה לקיים את הדיון הזה, נרבה להעמיק את השורשים של ישיבת ארץ ישראל.

בחיבור שאנו עושים בין ישיבת ארץ ישראל הגשמית לבין זו החברתית כמעט שלא חידשנו דבר. כשם שעל שמיני עצרת של סוכות נוסף הנדבך של שמחת תורה וכשם שעל שבועות, העצרת של פסח, נוספה המשמעות של מתן תורה, כך על עניין הציונות ויישוב הארץ ניתן להוסיף את הממד הרוחני. הממד הרוחני הנוסף של החברה הישראלית המודרנית הוא הממד החברתי-קהילתי. ואף כאן איננו ממצאים יש מאין, שכן מורשת ישראל רוויה בערכים חברתיים וקהילתיים. אם יש צד של חידוש בתיקון המוצע למחזיק חוברת זו, הריהו בניסיון להצביע על תכני החג הזה ולהציגם באופן שבו עשויים הם להיות רלוונטיים ובעלי משמעות אקטואלית. בצד הרווחים שיש לעיסוק ברעיון התיקון בגרסתו המודרנית, יש להצביע על רווח משמעותי לא פחות, הלא הוא ההזדמנות הקהילתית שיש בעצם הישיבה יחדיו. יהיו אשר יהיו תכני הלימוד, התקבצות חברות וחברים במרכז הקהילתי לשם דיון בענייני חברה ותרבות, עשויה להצמיח היכרות בין המשתתפים, הגברת המודעות לדעות ולצרכים של חברים בקהילה ובסופו של דבר ליוזמות חדשות ולתנופה חברתית. אנו תקווה כי יעלה בידנו להצית לפחות רעיונות אלו בקרב העוסקים בעבודה הקהילתית ובקרב פרטים וקבוצות בקהילות השונות.

נאחל לעצמנו חג של שמחה, אהבה ושלוש.

חג השבועות הנו אחד מבין שלושת הרגלים, שלושת החגים שהנם מיסודות הלוח העברי והתרבות היהודית. על כן, עלינו לדון בו מנקודת מבט זאת. כידוע, לכל אחד מחגי ישראל טעמים וחיובים רבים. אך אם אנו נדרשים לשאלה: מה המאפיין המרכזי של כל אחד משלושת הרגלים, הרי שניתן להעמידם באופן הבא: פסח - המציין את יציאת מצרים הוא חג של יציאה ממצב התחלתי מסוים. זהו אך מצב ארעי בתולדות האומה. סוכות - המציין את הישיבה בבתי נודדים בדרך, לאחר יציאת מצרים, הוא חג של מעבר ממצב אחד למצב אחר. אף כאן מדובר במצב זמני. שבועות - הוא החג המציין את המצב הסופי, הקבוע, לפחות על פי התכנית המקורית. חג השבועות מציין את ההתנחלות והישיבה בארץ ישראל. הישיבה במקום שנחשב לביתו הגשמי של העם ולא פחות מזה כביתו הרוחני. רק מוראות ההיסטוריה ושגיאות לאומיות הביאו לידי כך שתכנית זו תשתבש וכתוצאה מכך רבו הרדיפות והגלויות.

מקומם של כל אחד משלושת החגים הללו בלוח העברי מסייע בידינו לחלק אותם לחטיבות שונות, בעלות משמעות מיוחדת לכל אחת. סוכות ושמיני עצרת נמצאים בקרבה הדוקה זה לזה בחודש תשרי. ואילו פסח ושבועות במרחק של כחצי שנה מסוכות, אף הם מצויים בקרבה יחסית. חכמים נתנו דעתם על כך וכינו את שבועות "עצרת של פסח", בדומה לשמיני עצרת של סוכות. אם לבחון את שבועות בהקשר של פסח, הרי שעליו לשים לב אל פרטים נוספים בלוח העברי. ראשית, ימי העומר המגשרים בין שני החגים ושנית, המועדים החדשים שנכנסו ללוח העברי, דהיינו יום החגון לשואה, יום הזיכרון לחללי מערכת הביטחון ויום העצמאות. לדידו של היהודי הישראלי מועדים חדשים אלו הנם יסוד מוסד בתרבותו ועל כן ישנו הכרח מה לבקש משמעות הקושרת את הרצף הזה בלוח העברי. חכמי החקלאות יודעים לספר כי ימי העומר הנם ימים של אימה ופחד. מזג האוויר ההפכפך עשוי להמיט אסון על היבולים ועל מטה לחמו של הציבור. חג השבועות, המסכם את ספירת העומר, הנו מעין סיכום של ימי דין, ימים של חשבון נפש, בדומה לימים שבין כסה לעשור. ואכן חג השבועות נזכר במשנה כיום שבו נדונים פירות האילן.

אם נסתכל על פסח ושבועות כעל מעין סוגריים, אשר בתוכם מצויים ימי הזיכרון ויום העצמאות, הרי שלפנינו עוד סדרה של ימי דין וחשבון נפש. הסוגריים הנם מצד אחד, היציאה מעבדות באדמה זרה ומצד שני, הכניסה לחירות באדמת המולדת. והנה, גם בתוך הסוגריים הללו ישנם שני קטבים. הקוטב הראשון הנו יום השואה, שיש מידה של הקבלה בינו לבין פסח במונח של התנכלות לעם ישראל באדמת הגלות. השואה, שאין לה כל הצדקה לוגית או תיאולוגית, יכולה לסמל בעינינו את מחיר הישיבה בגלות. יום העצמאות מאידך, במידה שששווה אותו לשבועות, מסמל את רעיון הישיבה על דרך החירות בארץ ישראל. למרבה הדאבה, אף כאן לא בלי מחיר. את המחיר הכבד הזה אנו מציינים ביום הזיכרון לחללי מערכת הביטחון. אמור אפוא מעתה, יום חג השבועות הנו ההזדמנות לחשבון נפש לאומי היסטורי הבא על רקע המועדים שבימי העומר.

מידה לא מעטה של סמליות ניתן לראות גם ברעיון התיקון, תיקון ליל שבועות, אף שיש להודות כי במקורו רעיון התיקון לא נועד למטרה שאצין להלן. תיקון, משמעו השבת הסדר על כנו, שיבה למצב המקורי האידיאלי שנתעוות בשל סיבות התלויות באדם. חכמי הקבלה הו

ד"ר יעקב מעוז

המחלקה לזהויות בקהילה, החברה למתנ"סים

מדריך לקורא

הרעיון המרכזי, סימן זה מודיע לקורא כי הפיסקה הבאה בעקבותיו מסבירה את הרעיון המרכזי של הפרק. על כן יבוא הסימן הזה תמיד בראש כל פרק. זהו המידע הבסיסי שעל הקורא לדעת כדי להבין מהו תוכנו של הפרק. חלק של המבואות הללו נכתב על ידי העורכים וחלק הנו ציטוט של מומחים לעניין.

מקרא, סימן זה מורה על כך שמדובר בציטוטים מן המקרא. ברוב הפרקים מופיעים מספר מקורות מקראיים. המקורות הללו משמשים לעיתים כמקור למנהג ולעיתים באים להרחיב את היריעה לתחומי דיון נוספים הנוגעים לעניין. בחלק של מגילת רות יורה סימן זה על הקטעים מן המגילה.

הגות ופרשנות, סימן זה מצביע על קטעי הגות, פרשנות, פואטיקה, הערות והארות לרעיונות המרכזיים של כל פרק. אוסף הקטעים בא לרוב ממקורות של פרשני ימי הביניים וממקורות של הוגים מן העת החדשה. זהו אוסף כמעט מקרי וספק אם יש בו לייצג את ים ההגות בענייננו. מכל מקום, הוא נועד לשמש כחוליית החיבור בין המקורות העתיקים לבין המחשבה האקטואלית של ימינו. בחלק של מגילת רות יצביע סימן זה על הביאור הרץ מאת העורך והמבאר.

שירים, סימן זה מראה כי שיר חדש לצדו. המדובר באוסף עדכני ועכשווי של שירים אשר כוונתו לדבר בעיקר אל הקורא הצעיר ולנסות להתחבר אל עולם המושגים והחוויות שלו. מרבית השירים עוסקים בסמלים של ארץ ישראל וצמחיה ולא דווקא בתוכן המסוים של הפרק. נמנענו מלהביא את שירי שבועות הידועים והאהובים על כולנו, בעיקר משום שאנו מעוניינים להוסיף ולחדש. סימן זה בא בצד השירים הפופולריים ואילו את השירים הפואטיים שילבנו בחלק של "הגות ופרשנות".

ארבע קושיות, סימן זה מתריע כי לפנינו שאלות ותהיות העולות מן התכנים השונים של חג השבועות. אמנם, רעיון ארבע הקושיות מיוחד להגדה של פסח. שם הן באות לעודד את הקורא בהגדה לעסוק בסיפור יציאת מצרים. בקושיות שלפנינו אנו מבקשים להשיג מטרות נוספות. לקרוא בעין ביקורתית את הכתוב ולשאול שאלות שיש בהן ערך חברתי אקטואלי. קושיות אלו עשויות לשמש הן את הקורא הבודד והן את הקבוצה הלומדת. אין במבחר הקושיות שהבאנו לרמז על עמדה דתית או פוליטית.

מדרשי אגדה, סימן זה מציין כי הדברים הבאים בצדו הנם בעיקר מדרשי הגדה של חז"ל. מדרשים אלו הנם ביטוי להגיגה של חכמינו זיכרונם לברכה על הרעיונות השונים של החג. לעיתים משלימים הם את המידע החסר לנו על האמור במקרא ולעיתים פותחים כיווני חשיבה חדשים ומעניינים. הקטעים המובאים בחלק זה עובדו על ידי העורכים כדי להקל על הבנת הקורא. המבקש לעמוד על הנוסח המקורי ולצטט כראוי, מוטב שיפנה אל הדפוסים או אל כתבי היד.

קידוש לערב החג

כשחל בשבת מתחילים כאן:

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר: יוֹם הַשְּׁשַׁי: וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

כשחל בחול מתחילים כאן:

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם בְּמוֹעֲדָם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי יְהוָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

סְבִרֵי מָרְגָן וּרְבִנָן וּרְבִיבֵי:

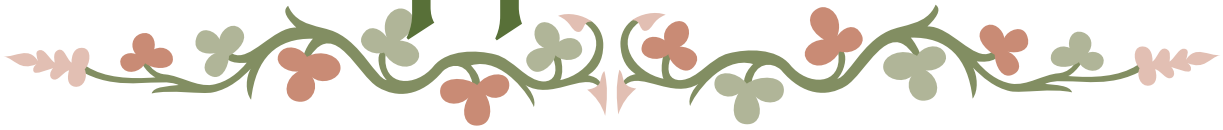
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת: שְׁבֹתוֹת לְמִנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן. אֶת יוֹם (לשבת: הַשְּׁבֹת הַזֶּה וְאֵת יוֹם): חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה. זְמַן מִתֵּן תּוֹרַתְנוּ: (לשבת: בְּאַהֲבָה) מְקַרְא קֹדֶשׁ זֵכֶר לַיְצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בְנוּ בְּחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. (לשבת: וְשֹׁבֵת) וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁךָ (לשבת: בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְקַדֵּשׁ (לשבת: הַשְּׁבֹת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֵינּוּ וְקִיָּמּוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

התיקון

רעיון התיקון בא מבית מדרשם של המקובלים (בעלי תורת הסוד), האר"י וחוג תלמידיו, שחיו בצפת במאה ה-16. התיקון הנו למעשה לימוד של מקורות היהדות על פי סדר מסוים. זהו לימוד המתקיים במשך הלילה במועדים מסוימים, כמו גם בליל שבועות. לסדר הלימוד נודעת חשיבות, שכן הוא נעשה במטרה 'לתקן' פגמים קדמונים בתולדות האנושות ובתולדות עם ישראל. פגמים אלו הנם חטאים שנעשו עוד בימי בראשית, כמו אכילת אדם וחווה מעץ הדעת וחטא עגל הזהב, שהתרחש בסמוך למעמד מתן תורה. על פי חכמת הקבלה, מסורה להם לחכמים היכולת לתקן בדיעבד באמצעות הלימוד. ייחודו של תיקון ליל שבועות בכך שהוא מתקיים בחג מתן תורה. אותה תורה שלימודה הוא התיקון. אחד ההיבטים המרתקים ביותר בלימוד התורה הוא רעיון האהבה. האהבה שבין הלומדים לבין התורה והאהבה שבין הקב"ה לבין כנסת ישראל. הקב"ה משול לחתן וכנסת ישראל משולה לכלה. מועד הנישואין אינו אלא חג השבועות. לימוד התורה, ערב החתונה, הוא למעשה הכשרת הכלה, כנסת ישראל, לקראת יומה הגדול.

ר' שמעון בר יוחאי ותלמידיו נהגו ללמוד תורה בליל שבועות, הוא הלילה שהכלה (כנסת ישראל) הייתה מתחברת אל בעלה (הקב"ה). שלמדנו שכל החכמים, בני ביתה של הכלה, צריכים להיות עמה בלילה הקודם לחופתה, לשמח אותה ולתקן באותו הלילה בלימוד ובמדרשים. משום שה'תיקונים' הנם התכשיטים של הכלה, והיא מתתקנת מהם ושמחה בהם בכל אותו הלילה. למחרת, איננה נכנסת לחופתה אלא עמהם והם נקראים 'בני החופה'. כיוון שנכנסה לחופתה, שואל הקב"ה עליהם ומברך אותם ומעטר את ראשיהם בעטרות חן. וכך, מדי ליל שבועות נהגו לשמוח ר' שמעון ותלמידיו בשמחת התורה. אמר להם ר' שמעון: בני, זכאים הנכם, שאין הכלה נכנסת לחופתה אלא על ידכם, והדבר יירשם בספר הזכרונות מלפני הקב"ה. הוא יברך אתכם בשבעים ברכות של העולם העליון (לפי הקדמת הזוהר דף ח', א').

רַבְּבָה כְּצִמְחַ הַשְּׂדֵה נִתְתִּיךָ וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְּאִי בְּעֵדֵי עֲדִיִּים שְׂדִים נִכְנֹו וְשַׁעְרֶךָ צִמְח וְאֵת עֵרֶם וְעֵרִיָּה: וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתָךְ עֵת דְּדָדִים וְאֶפְרָשׁ כְּנָפֵי עֲלֶיךָ וְאֶכְסֶה עֲרוֹתָךְ וְאֶשְׁבַּע לְךָ וְאֶבֹּא בְּבְרִית אֹתָךְ נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה וְתִהְיִי לִי: וְאֶרְחֹצֵךְ בְּמִים וְאֶשְׁטֶף דְּמִיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֶסְכֶּךָ בְּשֶׁמֶן: וְאֶלְבִּישְׁךָ רֶקְמָה וְאֶנְעֹלְךָ תַּחַשׁ וְאֶחַבְּשֶׁךָ בְּשֵׁשׁ וְאֶכְסֶךָ מְשִׁי: וְאֶעֱדֶךָ עֲדֵי וְאֶתְנֶה צְמִידִים עַל יָדֶיךָ וְרִבִּיד עַל גְּרוֹנְךָ: וְאֶתֶן נֶזֶם עַל אֶפֶסְךָ וְעִגְלִילִים עַל אֲזִנֶיךָ וְעֵטְרֹת תַּכְפְּאֶרֶת בְּרֹאשְׁךָ: וְתַעֲדֵי זֶהָב וְכֶסֶף וּמַלְבוּשֶׁךָ שֵׁשׁ וּמְשִׁי וְרֶקְמָה סִלְת וְדָבֵשׁ וְשֶׁמֶן אֶכְלֹת וְתִיפִי בְּמֵאֵד מֵאֵד וְתַצְלַחִי לְמַלְכוּתָהּ: וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בְּגוֹיִם בְּיַפִּיךָ כִּי כָּלִיל הוּא בְּהַדְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי עֲלֶיךָ נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה: (יחזקאל, טז', 7-41)

פיגומים ארז ביטון

כתב בספר "טור ברקת" לרבי חיים בן עטר רמז נאה לשם 'חג השבועות': אל תקרי שבועות בקמץ תחת השין אלא בשוא. כלומר, לשון רבים של שבועה. היינו, חג שנעשו בו שתי שבועות. שבועה אחת שנשבע לנו הקב"ה שלא ימיר אותנו באומה אחרת. והשבועה השנייה, שנשבענו אנחנו להקב"ה שלא נחליף ולא נמיר אותו באל אחר (ספר התודעה, רעב').

כל תיקון שנתקן, ואור גדול שהאיר, בזמן מן הזמנים, ששוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו (רמח"ל).

על סף חצי בית בארץ ישראל
עמד אבי, מצביע לצדדים ואומר:
בהריסות האלה, נבנה פעם מטבח
לבשל בו זגב לזיתן, ושור הבר
ובהריסות האלה, נקים פינת תפילה
למצוא מקום, למקדש מעט.
אבי נשאר בסף, ואני כל ימיו
מציב פיגומים, אל לב השמים.

אין לי ארץ אחרת אהוד מנור

אין לי ארץ אחרת
גם אם אדמותי בוערת
רק מילה בעברית חוזרת
אל עורקי אל בשמותי
בגוף כואב
בלב רעב
כאן הוא ביתי.

לא אשתוק כי ארצי
שינתה את פניה
לא אוותר לה אזכיר לה
ואשיר כאן באוזניה
עד שתפקח את עיניה.

ארבע קושיות

1. מדוע קוראים ללימוד "תיקון"?
2. האם לימוד יכול לתקן מציאות?
3. במה יכולה הקהילה לתרום לתיקון המציאות?
4. מה היית מבקש לתקן במציאות שלנו כיום?

מעשה ברבן יוחנן בן זכאי, שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו, אמר לו רבי אלעזר לרבי יוחנן: רבי, שנה לי (למד אותי) פרק אחד במעשה מרכבה (בתורת הסוד). אמר לו רבי יוחנן: לא כך שנית לכם יולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו? אמר לו רבי אלעזר: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני. אמר לו רבי יוחנן: אמור.

מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור ונתעטף (בציצית) וישב על האבן תחת הזית. אמר לו רבי אלעזר: רבי, מפני מה ירדת מעל החמור? אמר רבי יוחנן: אפשר שאתה דורש במעשה מרכבה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלוין אותנו, ואני ארכב על החמור?

מיד, פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה ודרש, וירדה אש מן השמים, וסיבבה כל האילנות שבשדה. פתחו כל האילנות ואמרו שירה. מה שירה אמרו? הָלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תִּגְיָנִים וְכָל תְּהוֹמוֹת... הָהָרִים וְכָל גְּבְעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרְזִים... הָלְלוּ יְהוָה (תהילים קמח). נענה מלאך מן האש ואמר: הן, הן מעשה המרכבה.

עמד רבן יוחנן בן זכאי, ונשקו על ראשו, ואמר: ברוך ה' אלוהי ישראל, שנתן בן לאברהם אבינו, שידוע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה. יש נאה דורש ואין נאה מקיים. נאה מקיים ואין נאה דורש. אתה נאה דורש ונאה מקיים. אשריך אברהם אבינו, שאלעזר בן ערך יצא מחלצך.

וכשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע, היה הוא ורבי יוסי הכהן מהלכים בדרך. אמרו: אף אנו נדרוש במעשה מרכבה. פתח רבי יהושע ודרש, ואותו היום תקופת תמוז (שיא הקיץ) היה, נתקשרו שמים בעבים, ונראה כמין קשת בענן, והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע, כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי (ריקודים ומשחקים) חתן וכלה.

הלך רבי יוסי הכהן וסיפר דברים (אלו) לפני רבן יוחנן בן זכאי. אמר רבי יוחנן: אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שכך ראו. ואף אני ואתם (ראיתי) בחלומי, מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים: 'עלו לכאן, עלו לכאן, טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידיכם, ותלמידי תלמידיכם מזומנין לכת שלישית (של מלאכים) (בבלי, מסכת חגיגה, יד, ב').

7 שבועות

'שבועות' הנו שמו העיקרי של החג. שם זה נגזר מן המצווה לספור שבעה שבועות תמימים, החל מן החג הראשון של פסח. סך כל ימי הספירה הם 49, ויום החמישים הוא יום החג. כידוע, למספר 7 מעמד מקודש במחזור הזמנים של היהדות: השבוע והשמיטה, למשל. בשבועות מצווים אנו לספור 7 פעמים 7, דבר המקנה לחג קדושה יתרה.

והנה ארמוז לך סוד אחד: שכל המועדים תלויים ביום מסוים בלוח השנה ואילו בחג השבועות לא צוין התאריך הקבוע (ו' בסיוון). זאת, כדי לעודד את ספירת העומר משום שהיא מצווה. חז"ל הם אלו אשר קבעו כי בחג השבועות היה מתן תורה ועליו נאמר 'כי חג ה' לנו' (לפי אבן עזרא ל-ויקרא כג').

שְׁבַע שָׁבָעַת תִּסְפֹּר לָךְ מֵהַחֵל חֲרֹמֶשׁ בְּקָמָה תֵּחַל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבָעוֹת: וְעִשִּׂית חַג שָׁבָעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֹּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כְּאֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶתְּהָ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֲלֻמְנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמַּרְתָּ וְעִשִּׂית אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: (דברים, טז, 9-12).

שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִּׂית כָּל מְלַאכְתְּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלַאכָה אֶתְּהָ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: (דברים, ה', 12-15).

לְמַעַן יִנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ, המקרא מבאר את טעם מנוחת 'עבדך ואמתך' בכך 'וזכרת כי עבד היית', ולכן צווה על מנוחת העבד וחתם: על כן צוּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וזה הטעם למנוחת העבד. (אבן עזרא ל-דברים, ה', 14).

שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבָעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי יְהוָה רִיקָם: אִישׁ כְּמַתְּנֵת יָדוֹ כְּבָרַכְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. (דברים, טז, 15-16).

הארץ ניתנת לעם על מנת שיוציא ממנה את לחמו. היא מתחלקת לשבטים, ונחלת כל שבט למשפחות, חלוקה צודקת... לרבות שבט לוי שלא קיבל נחלה מיוחדת לו ונתקדש לעבודת האל, וכן אלה שמטה ידם מסיבות שונות: היתום, האלמנה, העני, או שמעיקרו לא הייתה לו נחלה - הגר. כדי להבטיח את ההתחלקות הצודקת בפרי הארץ באה התורה ומגבילה את קניין היחידים בנחלתם. הבעלות איננה מוחלטת, והיבול העולה מן הנחלה אינו כולו וללא סייג רכוש המתנחל, שכן חייב הוא להתחלק ביבול זה עם אלו שאין להם נחלה, או שנחלתם לא פרנסה אותם... מכאן המצווה להניח לקט שכחה ופיאה לגר ליתום לאלמנה ולעניים. אותה השקפה שלפיה הבעלות על הקרקע אינה מוחלטת באה לידי ביטוי בחוקת השמיטה והיובל... (אליעזר שביד, ספר מחזור הזמנים).

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי הַרְבּוֹן
שְׁיִסְיֵר מְעַלְיָנוּ
שְׁכַבְעָה שֶׁל שְׂכוֹל
כִּי שְׁכַבְעָה בְּפִשְׁנוּ
מְזוֹרָרוֹת הָאֲשִׁשׁוֹל
וְשְׁכַבְעָה שְׁבִיעוֹת
שְׁשִׁפְרָנוּ עַד הַלּוּם
יִרְצוּ דְשִׁבְרִים וְתִרְעוֹת
כִּשְׁבֻעָה בְּשָׁם, לְשָׁלוֹם

1. מַעֲזָז

אנחנו לא צריכים אבי קורן, שמואל אמברמן

כבר יבשו עינינו מדמעות
ופינו כבר נותר אילם בלי קול
זה עוד נבקש אמור מה עוד
כמעט ביקשנו לנו את הכל.

את הגשם תן רק בעיתו
ובאביב סזר לנו פרחים
ותן שיחזור שוב לביתו
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כאבנו אלף צלקות
עמוק בפנים הסתרנו אנחה
כבר יבשו עינינו מלככות
אמור שכבר עמדנו במבחן.

את הגשם תן רק בעיתו
ובאביב סזר לנו פרחים
ותן שיחזור שוב לביתו
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כיסינו תל ועוד אחד
טמנו את ליבנו בין ברושים
עוד מעט תפרוץ האנחה
קבל זאת כתפילה מאוד אישית.
את הגשם ...

ארבע קושיות

1. מהי משמעותה של השמחה בחג?
2. את מי עוד אנו מצווים לשמח?
3. מדוע עלינו לזכור גם הפעם שהיינו עבדים?
4. מה מבטאת בעיניך הספירה הממושכת?

רבי יהודה בר סימון אומר: אמר הקב"ה,
אם יש לך (לאדם) ארבעה בני בית, יש
לך ושמחת לפני יהוה אלהיך ויבנה
ויבנה ועבדך ואמתך. ואני, יש לי ארבעה
בני בית והלוי אשר בשעריך והגר והיתום
והאלמנה, וכלן בפסוק אחד (דברים, טז, 11). אם אתה
משמח את שלי ואת שלך בבית בימים טובים שנתתי
לך, אף אני משמח את שלי ואת שלך בבית הבחירה,
שנאמר: והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי
(ישעיה, נו, 7) (מדרש תנחומא, ראה, פרק יח').

אתה ויבנה ויבנה ועבדך ואמתך. חביב, חביב קודם:
(ספרי, ראה, פיסקא כב').

לא יתצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן יהוה
אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר
לכם: (דברים, יא, 25), למה נאמר? לפי שנאמר: שלוש
פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך (דברים
טז, 15). שמה יאמרו ישראל: הרי אנו עולים להשתחוות,
מי משמר לנו את ארצנו? אמר להם הקב"ה: עלו, ושלכם
אני שומר. לפי שנאמר: ולא יחמד איש את ארצה בעלתה
לראות את פני יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה: (שמות,
לד, 2), אם בעיניו אינה חמודה, כיצד הוא בא ליטול נכסיו
ובהמתו?! (ספרי, פרשת עקב, פיסקה טז').

שלוש פעמים בשנה - שלשה חגים הם, בשלשה זמנים,
חג הפסח הוא זמן האביב, וחג השבועות הוא זמן הקציר,
וחג הסוכות הוא זמן האסיף, ושלשתם מועדים על התבואה,
ועל כל צמחי הארץ, ונתחייבנו בהם להודות לה' כי טוב,
וליראות בהם את פני האדון ה', המפרנס את עבדיו, והזן
את העולם כולו (רבינו בחיי, שמות, כג, יז').

חג השבועות הוא יום 'מתן תורה'. כדי להגדיל את
חשיבות החג אנו נוהגים למנות את הימים החל מפסח
עד שבועות. הדבר דומה למי שממתין בקוצר רוח עד
שיבוא הגדול שבאוהביו, כך שהוא מונה את הימים ואפילו
גם את השעות. מכאן באה סיבת 'ספירת העומר'. דהיינו,
מיום צאת ישראל ממצרים עד יום מתן תורה. היום שהיה
המטרה והתכלית שביציאתם. כפי שנאמר: "ואביא אתכם
אליי" (אל הקב"ה, שמות, יט'). לא היה המראה הגדול
ההוא בסיני אלא יום אחד בלבד ועל כן אנו מציינים
אותו למשך יום אחד בשנה וזאת להבדיל מחג הסוכות
וחג הפסח הנמשכים שבעה ימים (לפי הרמב"ם, מורה
נבוכים, חלק ג', פרק מג').

ביכורים

הביכורים הועלו לבית המקדש כאות תודה על פרי האדמה שנתן האל. בזמן שבית המקדש היה קיים, נהגו להניף את עומר השעורים בפסח ולהגיש את לחם הביכורים, ביכורי החיטה, בשבועות. מכיוון שבשבועות מבשילים גם פירות ארץ ישראל, נהגו לעלות לרגל עמוסים בפירות שבעת המינים. רעיון הביכורים רחב יותר. גם בימינו, כחודש לאחר הולדת הבן הבכור, מקיימים טקס של פדיון הבן מן הכהן.

כיצד מכרישין הכפורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבפרה, אשכול שבפר, רמון שבפר, קושרו בגמי (בחבל), ואומר, הרי אילו בכורים. (שם, פרק ג', משנה א').

כיצד מעלין את הכפורים, כל העירות שבמעמד (מחוז) מתכנסות לעיר של מעמד, ולנין ברחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבתים. ולמשכים היה הממנה אומר, קומו ונעלה ציון אל (בית) ה' אלהינו: הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זהב, ועטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם, ועטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי המקום פלוני, באתם לשלום: החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, אפלו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה. (הגיע לעזרה) ודברו הלויים בשיר, ארומקו יי כי דליתני ולא שמחת איבי לי (תהלים, ל'): (שם, שם, ב' ד').

והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך ושמרת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם ... וענית ואמרת ... ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים: ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך: ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך: (דברים, כו' 1-11)

כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך: (דברים, ח' 7-10)

ויאמר אלהים ישראל אביהם אם פן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים: (בראשית, מג' 11).

בהקשר זה מתעוררת השאלה בעניין ה"דבש". זהו המין היחיד הנזכר בשתי הרשימות גם יחד (בשבעת המינים ובזמרת הארץ). אבל דווקא כאן תמיהה: לפי חז"ל אין הדבש בשבעת המינים דבש דבורים אלא דבש תמרים. הביאור לכך הוא לדעת רבים וטובים, כי דבש דבורים יהא יוצא דופן ברשימה הכוללת צמחים ומוצריהם בלבד. לפיכך חייב הדבש בשבעת המינים להיות תוצרת צמח ולא תוצרת בעל חיים. אולם אם אמנם כך, מדוע דווקא דבש תמרים ולא דבש חרובים? הפתרון מצוי בתקופה שבין פסח לשבועות. בתקופה זאת נפתחים פרחי הזית והגפן, הרימון והתמר, ובה גם חונטת התאנה פגיה. בתקופה זו מתמלאים גרעיני השעורה והחיטה, ובה נקבע גורל היבול של כל אחד ואחד משבעת המינים. (לפי נוגה הראובני).

אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. אין מביאין בכורים קדם לעצרת. אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קדם לעצרת, ולא קבלו מהם, מפני הכתוב שבתורה (שמות, כג') וחס הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה: (משנה מסכת בכורים, פרק א', משנה ג').

מִי אֲנִי וּמָה שְׁמִי? 1. מַעוֹז

בְּשָׁבוּעוֹת מְקַדְּשִׁים מְטוֹבֵי לֶאֱב
גְרָעִינֵי הַצְּהָבִים מְשׁוּלִים לְזָהָב
וְאֵין טוֹבָה מְטוֹבֵי לְהַשְׂפִיעַ רָעָב.

אֲנִי כֶּכֶר בְּחַג הַמִּצּוֹת מְכַפֶּיֶרָה
מְנַיִפִים מְטוֹבֵי עוֹמֵר כְּבִית הַכְּפִירָה
וְאֵת סוּבְאֵי הַכִּירָה אֲנִי מְשַׁפֶּיֶרָה.

בְּשִׁפּוֹת, כְּחַג וּבְטַקְסִים אֲנִי הַכְּרוּכָה
אֲשִׁכּוּלוֹתֵי מְשׁוּלִים לְחַכְמָה מְשֻׁכָּחָה
וְדוֹקָא מִבֵּין כָּל הַעֲצִים אֲנִי הַנְּמוּכָה.

כִּט"ו בְּשִׁכְט בְּדְכָלוֹתֵי מְשִׁתְּמֹשִׁים
כְּמִשְׁלַל לְתוֹרָה כֹּה אֲנִי מְפֹשְׁפֹשִׁים
וּמְגֻלִים חִידוּשִׁים כָּכֵל שְׁמִמְשִׁמְשִׁים.

אֲנִי בְּעַל הַפֶּתֶר כְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
בְּקֶרְפֵי גְרָעִינִים כְּמִנְהַ הַגְּוִנָה
כְּמִצּוֹת שְׁנַתְּכֶרְכוּ אֲנִשִׁי הָאֲמוּנָה.

בְּחִנוּכָה אֲנִי הָאֲחָרָאֵי לְאוֹרָה
מְעַנְפֵי מְסִיקִים אֲשֵׁ מְדוֹרָה
וּמְפֹרוֹתֵי עוֹשִׁים דְּלֶק לְמִנוּרָה.

בְּסִפּוֹת אֲנִי סוֹכֵךְ בְּשִׁפְפָה
אֲנִי הַגְּבוֹה מִבֵּין הָאֲרֻכָּעָה
וְהַפְּתוּק כְּדָכָשׁ מִבֵּין הַשְּׂכָעָה.

מִי אֲנִי וּמָה שְׁמִי?

ארבע קושיות

1. מתי אנחנו מודים על מה שהעניק לנו הטבע?
2. מה המשמעות של הקדשת הדבר הראשון שלי?
3. איזה ערך סמלי יש בהקדשת הביכורים?
4. איזה ערך יש לחג כגורם חברתי מאחד?

אמר רבי שמואל: משל למלך, שהיה לו פרדס, ונוטע בו שורות שורות של אגוזין ותפוחים ורמונים, ומסרן לבנו, אמר לו: בני, איני תובע ממך דבר, אלא בשעה שהנטיעות הללו מבכרות, תהא מביא לפני מהן ומטעמני, כדי שאראה מעשה ידי ואשמח בך. כך אמר הקב"ה לישראל: בני, איני תובע מכם דבר, אלא כשיוולד לאחד מכם בן בכור, יהא מקדישו לשמי, זהו שכתוב: וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: (שמות, יג', 2-1), וכשאתם עולין לפעמי רגלים, תהיו מעלין אותן, וכל זכרים שלכם, להראות לפני. לפיכך, הזהיר משה את ישראל: שלש פעמים בשנה (מדרש רבה, שיר השירים, פרשה ז', פסקה ה').

שלש פעמים בשנה - קבע אלהים שלשה רגלים: חג המצות, שבו עשה נסים להם במצרים. חג הקציר, שבו ניתנה תורה לישראל, שאוכלים מפירותיה בעולם הזה, שנאמר (שם, ח') טוב פריי מחרוץ ומפז. חג האסיף, שבו האלוהים ממלא בתיים ברכה, שנאמר (שם, ג') כבוד את ה' מהונך. לכך הוא אומר ראשית בכורי אדמתך (מדרש רבה, שמות, פרשה לא', פסקה טז').

בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדוֹן, בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בְּעֶצְרַת (שבועות) עַל פְּרוֹת הָאֵילָן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבִנֵי מְרוֹן... וּבְחַג (סוכות) נִדוֹנִין עַל הַמַּיִם (משנה, ראש השנה, פרק א', משנה ב').

נהגו להעמיד אילנות בבית הכנסת סביב לבימה, להזכיר שבח השבועות העולם נידון על פרות האילן ויתפללו עליהם. אך הגאון רבי אליהו ביטל מנהג זה בהרבה קהילות, משום שעכשיו הוא מחוק העמים להעמיד אילנות בחגיהם (ספר התודעה, רעג').

קציר

'הקציר' מציין את שיאה של עונת קציר החיטה, הדגן העיקרי. עונת הקציר מתחילה כבר בפסח בקציר השעורה ונמשכת סביב חג השבועות, בקציר החיטה. הדבר מסביר את ההיבט החקלאי של שלוש הרגלים. פסח 'אביב', במקור זהו שמו של גבעול השיבולת, טרם הבשלתה. שבועות 'קציר' ולבסוף סוכות 'אסיף'. הקציר הוא השיא החקלאי של ארץ ישראל ולא בכדי נקבע גם לו יום חג.

כיניויו של החג 'עצרת' בפי חז"ל, נובע ממהותו החקלאית של החג. הוא 'עוצר' את עונת ימי הספירה בתום שבעת השבועות, בו נמצא הקציר בעיצומו ובו מתחילה עונת הביכורים. חג זה היה אפוא בעל משמעות חשובה ביותר לחקלאי. אחת התופעות האקלימיות האופייניות לעונה זו הנה תופעת השרב מצד אחד ורוחות קרות וגשמים, מאידך. כל יום עלול להביא ברכה או נזק ליבולים. טבעי הדבר שהאיכר יספור בתפילה ובחרדה את הימים. רוחות השרב ידועות בשם הערבי 'חמשין' וברור ששם זה קשור במספר 50 שהם ימי הספירה. (לפי נגה הראובני / טבע ונוף במורשת ישראל).

וּסְפַרְתֶּם לָכֵן מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאְכֶם אֶת עֶמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: עַד מַמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה: מִמוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֵמֶץ תִּאֲפִינָה בְּכֹרִים לַיהוָה... וְקִרְאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֵן כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם: וּבְקִצְרוֹכֶם אֶת קִצִּיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ בְּקִצְרוֹךְ וְלִקְט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֶתֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (ויקרא, כג', 15-22).

אין צורך להרבות דברים על הקשר בין מגילת רות לחג השבועות. הוא בולט לעין מפשוטו של סיפור. נעמי ורות שבות לבית לחם בימי קציר החיטים, זמן השבועות. שיא הסיפור בהתוודעות של בועז ורות בגורן, בסיום הקציר, והסיפור מדגיש מאוד את קיום המצוות התלויות בארץ על ידי בועז: הלקט, השכחה והפיאה. שמירת המצוות האלו הן סיבת גשוגו וגדולתו של בועז. הארץ נענית לו. היא נעשית לו באמת ארץ זבת חלב ודבש... מי שמקיים את המצוות התלויות בארץ, זוכה ויושב בארצו ומנחיל אותה לבניו אחריו לדורי דורות (אליעזר שבייד, ספר מחזור הזמנים).

וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ מֹשֶׁה כְּצִאתִי אֶת הָעִיר אֶפְרָשׁ אֶת כְּפִי אֶל יְהוָה הַקְּלוֹת יִחְדְּלוּן וְהִבְרַד לֹא יִהְיֶה עוֹד לְמַעַן תִּדְעַ כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ: וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעִיתִי כִּי טָרֵם תִּירָאֵן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים: וְהַפְּשֵׁתָהּ וְהַשְׁעֵרָה נִכְתָּה כִּי הַשְׁעֵרָה אָבִיב וְהַפְּשֵׁתָהּ גִבְעַל: וְהַחֲטָה וְהִכְסַּמְתָּ לֹא נִכּוּ כִּי אֶפִּילֶת הִנֵּה: (שמות, ט', 29-32).

וְחַג הַקִּצִּיר בְּכַוְנֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסֶף בְּצִאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: (שמות, כג', 16).

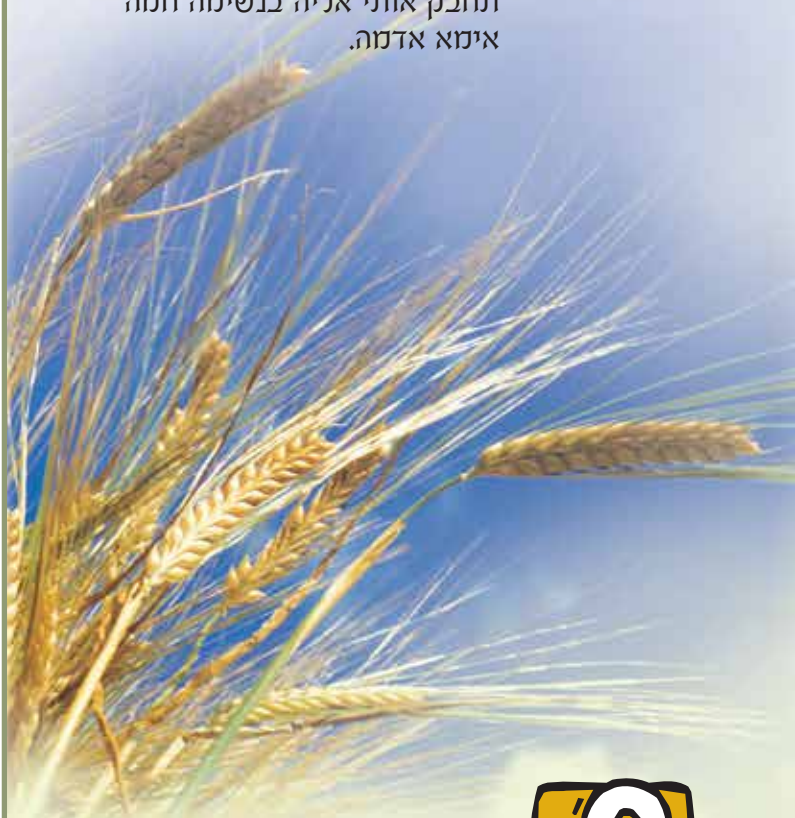
אינזא אדנז

יעקב רוטבליט, זיקי גבריאלוב

היא תביט אלי טובה וחכמה
כמו כן השב הביתה מן הדרך
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אינזא אדנז.

היא תגיד "אתה עיין מן המוסע
אל תפחד אני חובשת את פצעין"
היא תיקח אותי אליה כשאקרא בשמה
אינזא אדנז.

היא תביט אלי טובה וחכמה
היא שקטה כל כך וכמו תמיד סולחת
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אינזא אדנז.

ארבע קושיות

1. מדוע מצווה לשבות ממלאכה בימי החג?
2. מדוע חשוב לזכור את העני והגר בעת הקציר?
3. מדוע חשוב להזכיר אותם דווקא בחג?
4. מה דעתך על תלות האדם בחסדי שמיים?

אתה מוצא שזכרות במקרא שלוש
"שמחות" בקשר לחג הסוכות: "ושמחת
בחגך" (דברים, טז, 14) "והיית אך
שמח" (שם, שם, 15), "ושמחתם לפני
ה' אלוהיכם שבעת ימים" (ויקרא, כג,
40). אבל בקשר לחג הפסח אין אתה מוצא שכתוב בו
אפילו שמחה אחת. למה? מפני שבפסח התבואה נידונת
ואין אדם יודע אם תצליח התבואה השנה ואם לאו. וכן
אתה מוצא שכתוב בעצרת (חג השבועות) אלא רק
שמחה אחת: "ועשית חג שבועות... ושמחת אתה ובנך..."
(דברים, טז, 10-11) ולמה? מפני שהתבואה כבר נאספה
וגורלה כבר ידוע, ומה טעם שאין נזכר בקשר לשבועות
שתי שמחות? מפני שפירות האילן נידונים וגורלם עדיין
אינו ידוע. אבל בחג הסוכות כשהתבואה ופירות האילן
נאספים (חג האסיף) לפיכך נזכרות בו שלוש שמחות.
(לפי ספר האגדה, דף שפט').

אמר רב יצחק בר אבדימי: מוצאי יום טוב האחרון של
חג (סוכות), הכל צופין (בחרדה) לעשן המערכה (העולה
מהמזבח שבמקדש). נטה כלפי צפון, עניים שמחים
ובעלי בתים עצבין, מפני שגשמי שנה מרובין ופירות
מרקיבין. נטה כלפי דרום, עניים עצבים ובעלי בתים
שמחין, מפני שגשמי שנה מועטין ופירות משתמרין.
נטה כלפי מזרח, הכל שמחין. כלפי מערב, הכל עצבין.
ומקשים: רוח מזרחית, לעולם יפה. רוח מערבית, לעולם
קשה. רוח צפונית, יפה לחטים בשעה שהביאו שלישי,
וקשה לזיתים, בשעה שיניצו. ורוח דרומית, קשה לחטין
בשעה שהביאו שלישי, ויפה לזיתים, בשעה שיניצו. ואמרו
שהסימנים לכך: שלחן בצפון ומנורה בדרום (של בית
המקדש) (מסכת בבא בתרא, קמז, א').

בן עזאי ורבי עקיבא. אחד מהם אמר: מי שהוא גומל
חסדים יהא מבושר שנשמעת תפלתו, שנאמר (הושע,
י, יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד. מה כתוב
אחריו, ועת לדרוש את ה', שהוא מתפלל להקב"ה והוא
נענה ויהא מבושר שתפלתו נשמעת. והאחר אומר: איני
כמבטל דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו, (תהילים,
ה, ח) ואני בָּרַב חֶסֶדְךָ אָבֹא בֵיתְךָ אֲשַׁתְּחֶה אֶל הַיְכָל
קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ, מִיַּד (שם, סט, יד). ואני תפילתי לך
יהיה עת רצון אלהים בָּרַב חֶסֶדְךָ עֲנֵנִי בְּאֵמַת יְשׁעֶךָ:
(מדרש תהילים, מזמור סה').

מתן תורה

הסבת התוכן של חג השבועות מ'חג הביכורים', המציין את ההתנחלות בארץ, לחג המציין את 'זמן מתן תורה' היא תוצאה של חורבן בית המקדש, הפסקת העלייה לרגל ונטישת הארץ. גם בגלות המשיך אמנם עם ישראל את הקשר לארצו היעודה, אבל אחיזתו בארץ, בעיקר הרוחנית, הייתה אחיזה של צער וגעגועים ואחיזה של תקווה וחזון. ממה נתפרנסה האחיזה הזאת שלא תכלה ותאבד בתהפוכות הרווחה המדומה והצער הממשי של חיי הגלות? **מן התורה!** יש להעריך שינוי זה בתוכן החג ובדגשיו על רקע של התפתחות רוחנית כוללת, שחלה בעם ישראל בימי הבית השני והגיעה לשיאה אחרי החורבן. התפתחות זאת מתבטאת בייחוד בהצבת הערך של תלמוד תורה בראש סולם הערכים הדתיים. בעולמם של חכמים, **תלמוד תורה לשמה הוא הערך הדתי הגבוה**, והוא המייחד את אישיותם, דרך חייהם ומפעלם (אליעזר שבייד, ספר מחזור הזמנים).

הפיוט 'אקדמות' חברו רבי מאיר ברבי יצחק שהיה חזן בעיר ווירמיזא (וורמס), העיר שבה חי רש"י ולמד מפי הפייטן הזה. בנו של המחבר נהרג על קידוש השם במסעי הצלב של תתנ"ו, ואף הוא קידש שם שמיים בויכוח עם הכומרים שכפו עליו... לא ארכו ימיו של המחבר הקדוש אחרי הויכוח... ובמותו השאיר אחריו ברכה, הפיוט אקדמות בשבח הבורא, בשבח התורה ובשבח ישראל מקבליה. ונתקבל לאומרו לפני קריאת התורה בחג השבועות, בנעימה מיוחדת מלאה שגב הוד וניצחון... בקהילות ספרד לא נהוג לומר אקדמות, אבל אומרים... 'אזהרות' לרבי שלמה אבן גבירול, כל תרי"ג מצוות המיוסדות על דרך השיר... וכן נהוג שבהרבה קהילות ספרד שבעת פתיחת הארון להוצאת הספר קוראים ברוב עם נוסח של 'כתובה' שבין ישראל לתורה, חברו הרב ישראל נג'ארה: ירד דודי לגנו לערוגת בשמו, להתעלס עם בת נדיב ולפרוס עליה סוכת שלומו, אפיריון עשה לו המלך שלמה... " (ספר התודעה, רעו').

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר: 1. אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ. 2. לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי 3. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא 4. זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ 5. כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ 6. לֹא תִרְצַח 7. לֹא תִנְאֹף 8. לֹא תִגְנֹב 9. לֹא תַעֲנֶה בְרַעַף עַד שֶׁקֶר 10. לֹא תִחְמַד בֵּית רַעַף... (שמות, כ', 1-14).

לא ארחף בחלל
משולחת רסן
פן יבלע ענן
את הפס הדקיק שבלבי
שנפריד בין טוב לרע.
אין לי קיום
בלי הברקים והקולות
ששמעתי בסיוני.

זלדה

כמו צמח בר רחל שפירא

זוהר, אני אהיה כה רחוקה
אל תחפשו אותי
מי שידע למחול -
יזחל לי על אהבתי

הזמן ישקיט הכל
אני הולכת לדרכי
זה שאהב אותי ישוב לשדותיכם
מן המדבר
והוא יבין - אני חיייתי ביניכם
כמו צמח בר

אני רוצה לפקוח את עיני
לצמוח לאיטי
הרכיבתי לחלום
החלומות טרפו אותי
רצייתי לנחם -
אבל מרדה בי תשוקתי
היה מקסם ילדות. הייתה גם סערה
בזרועותיי
אני יודעת, שהדליקה אש זרה
את לילותיי

היו, היו גם ערבי געגועים
היו ימים טרופים
היה כאב חבוי
ורגעים מכושפים
אני אזכור מובט
מגע ידיים בכתפי
אני אהיה לצל חולף בשדותיכם
לסוד נסתר
היו שלום, אני חיייתי ביניכם
כמו צמח בר

ארבע קושיות

1. כיצד יתכן שהחג מחליף משמעויות עם השנים?
2. מה בין ההתנחלות בארץ לבין התורה?
3. איך נתפס הרעיון של תורה משמיים בימינו?
4. מהי התורה שלך?

אמר ר' אליעזר: כשנתן הקדוש ברוך
הוא את התורה - ציפור לא צייץ, עוף
לא פרח, שור לא געה, אופנים
(מלאכים) לא עפו, שרפים (מלאכים)
לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע,
הבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש, ויצא
הקול: "אנכי ה' אלוהיך". (לפי שמות רבה, פח').

בשעה ששמעו ישראל בסיני 'אנוכי ה'...' פרחו נשמתם.
חזר הדיבר (הראשון מבין עשרת הדברות) לפני הקב"ה
ואמר: ריבונו של עולם, אתה חי וקיים ותורתך קיימת,
ושלחתי אצל מתים? כולם מתים! באותה שעה חזר
הקב"ה והמתיק את הדיבר. זהו שנאמר "קול ה' בכח,
קול ה' בהדר". אמר ר' חמא בר חנינא: 'בכח' לבחורים
(הצעירים והחזקים) 'בהדר' לתשישין (המבוגרים
והחלשים). אמר ר' לוי: 'בכח' - הבחורים לפי כוחם,
הזקנים לפי כוחם, הקטנים לפי כוחם, היונקים לפי
כוחם, והנשים לפי כוחן. (לפי ספר האגדה, ס').

"לא מאסתים ולא געלתים" (ויקרא כו', 44) וכי מה
נשתייר להם לישראל שלא נמאסו ולא נגעלו? והלוא
כל מתנות טובות שנתנו להם נטלו מהם (בשל השעבוד
והגלות), מה נשתייר להם? זה ספר התורה! שאם לא
היה קיים לישראל, לא היו שונים מאומות העולם ולא
כלום. (לפי ספרא, בחוקותי).

מפי עוללים וינקים יסדת עז (תהילים, ח', 3). בשעה
שביקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל, אמר להן:
תנו לי ערבים, שתקיימו את התורה. אמרו לו, הרי
האבות (אברהם, יצחק ויעקב) ערבים בנו. אמר להן
הקב"ה: חייבין הן לי, ולואי שיעמדו (בחוב שלהם)
בעצמן... הבאתם לי ערבים, וכמה חובות יש לי עליהם,
אלא תנו לי ערבים שאינן חייבין לי כלום... אמרו לו:
מי הן אלו שאינן חייבין לך? אמר להן: התינוקות!
(מדרש תהילים, מזמור ח').

מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד בשבועות,
לפי שנתנה בו תורה. וכעלות השחר מוליכין הנערים
לבית הכנסת, כדכתיב: "יְיָהּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהֵיטֵב הַבִּקְרָה"
(שמות, יט', 16), ומביאים הלוח שכתוב עליו א' ב' ג'
ה' ו', ת' ש' ר' ק', וכן "תורה צוה לנו משה מורה קהלת
יעקב", תורה תהא אמונת, ופסוק ראשון של ויקרא,
וקורא הרב כל אות ואות, והתינוק קורא אחריו, ונותן
על הלוח מעט דבש. לוחך הנער הדבש שעל האותיות
בלשונו וטועם מן הפסוקים הכתובים על עוגה שנלושה
דבש... " (ספר התודעה, רפב').

החסד

בשלושה כתובים במגילת רות, הנקראת בשבועות, נזכר 'החסד'. נעמי משבחת את כלותיה על החסד שעשו עם בניה ועמה ומצפה כי ה' יגמול להן על כך. **יַעַשׂ יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמְּוֹתִים וְעִמָּדִי** (א', 8). נעמי אף משבחת ומברכת את בעז, שהוא מגואלי משפחתה, ואומרת: **כְּרוּךְ הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמְּוֹתִים** (ב', 20). בעז מצדו מברך את רות על יוזמתה לבוא אליו לגורן בלילה ואומר: **כְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בְּתִי הֵיטֵבַת חֶסְדְּךָ הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן** (ג', 10). בעז נתברך בפי נעמי ורות נתברכה בפי בעז ובסופו של דבר כולם נתברכו בהולדת עובד (סבו של המלך דוד), שכרם של גומלי חסדים. ואכן, היו שראו בחסד את חזות המגילה כולה: "אמר ר' זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך שכר טוב לגומלי חסדים" (רות רבה, ב', טו') (לפי י. זקוביץ, עולם התנ"ך).

גמילות חסדים, הוא שם נופל על שני עניינים מן המצוות. האחד - שיעזור האדם לישראל בממונו, כגון צדקה ופדיון שבויים. השני - שיעזור אותו בגופו, כגון ניחום אבלים, וללוות את המתים, ולבוא לחופת

וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶתְּהָ וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהָלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ... (דברים, טז', 11).

חתינים, ודומה לזה. ומה שנאמר שלגמילות חסדים אין שיעור, רוצה לומר לעזור האדם בגופו. אך שיעזור אותו בממונו, יש לו שיעור והוא חמישית ממנו, ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממנו, לבד אם עשה כן במידת חסידות. (רמב"ם, פירוש למשנה פאה, פ"א. מ"א).

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצְּאֵתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֶמֶת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם: וְשִׁכַּבְתִּי עִם אֲבֹתִי וְנִשְׁאֲתֵנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרֵתֵנִי בְּקִבְרֵתָם וַיֹּאמֶר אֹנֹכִי אֲעֲשֶׂה כְּדָבָרְךָ: וַיֹּאמֶר הַשְּׁבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמֶּטֶה: (בראשית, מז', 29-31)

חסדה הראשון (של רות) הזכור לעולם ועד, אשר עשתה את חמותה אחרי מות אישה. חסד זה לא חסד של כל אדם. זה היה חסד של אברהם. אדם שוכח בכל עמלו וצערו שלו ונותן כל לבו רק על צער זולתו בלבד. וכשהוא בא לגמול חסד לזולתו, עם כל כלו הוא גומל ואינו משאיר מאומה לעצמו. כזה היה החסד שעשתה רות את חמותה 'אחרי מות אישה', בשעה שהיתה בעצמה זקוקה לחסד ולרחמים. לא גמול טוב גמלה לנעמי, אלא עשתה את עצמה כולה מעשה אחד של חסד, ונתנתו לנעמי ולא הותירה לעצמה אפילו שריד (ספר התודעה, שי').

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַשְּׁטִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלִים קָרַשׁ לֵאמֹר לָכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית אִשָּׁה זֹנָה וּשְׁמָה רַחַב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה: וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵנּוּ... וַתֹּאמֶר אֶל הָאֲנָשִׁים יַדְעֵתִי כִּי נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת הָאָרֶץ... וְעַתָּה הַשְּׁבַעוּ נָא לִי בַיהוָה כִּי עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעָשִׂיתֶם גַּם אִתָּם עִם בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֶמֶת: וְהַחִיתֶם אֶת אָבִי וְאֶת אִמִּי וְאֶת אַחִי וְאֶת אַחֵי יְרֵכִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֹת: וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתִּיכֶם לְמוֹת אִם לֹא תִגִּידוּ אֶת דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֶמֶת: (יהושע, ב').

הַלֵּךְ וּקְרֵאתָ בְּאֲזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כְּלוּלְתֶיךָ: לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַר בְּאָרֶץ לֹא זְרוּעָה: (ירמיה, ב', 2).

כִּי חֶסֶד חִפְצֵתִי וְלֹא זָבַח וְדָעַת אֱלֹהִים מַעֲלוֹת: (הושע, ו', 6).

תפוחים ותמרים

איתן גלאס-נחמיאס, רמי קליינשטיין

אם תלך אל השוק תראה אותה בוכה אישה יפה בין הפרות מוציאה עוד ממוחטה הרוכלים לה צועקים מה קרה לך חמודה זה אהובי שלא רוצה הוא מוצא לו נערה.

קחי לך תפוחים ותמרים המותיקי את יונך הוא לא שווה את הכאב שמתרוצץ אצלך בלב.

היא אוהבת את האיש שלא אוהב אותה שמלת פרחים ולחיים שושנים לך לא מספיקים

אתה רוצה אישה פלקט בלי ניסיון חיים אתה רוצה ילדה נערה קפואה וכלי קמטים.

קחי לך תפוחים ותמרים המותיקי את יונך הוא לא שווה את הכאב שמתרוצץ אצלך בלב.

והיא פה מנחה בין דוכני שווקים כשאתה תרצה אותה נערה רק כשנוח ומותאים.

קחי לך תפוחים ותמרים המותיקי את יונך הוא לא שווה את הכאב שמתרוצץ אצלך בלב.

ארבע קושיות

1. כיצד נגדיר את המונח "חסד"?
2. מה מקומו של החסד במורשת היהדות?
3. האם גמילות חסדים היא רק מנת חלקו של הציבור הדתי?
4. מי בימינו ראוי לחסד ולאיזה סוג של חסדים?

אלו דברים שאין להם שעור. הפאה, והבפורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כלם: (משנה, פאה, פרק א' משנה א').

שמעון הצדיק היה משרי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים: (אבות, א', ב').

פעם אחת היה ר' יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו, וראה בית המקדש חרב. אמר ר' יהושע: אוי לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל. השיב לו ר' יוחנן בן זכאי: בני, אל ירע לך, יש לנו כפרה שהיא כמותה, ואיזו היא? זו גמילות חסדים!!! שנאמר: "כי חסד חפצתי ולא זבח" (לפי אבות דרבי נתן, ד').

אמר ר' אליעזר: מהו שנאמר "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" (משלי, לא', 26)? וכי יש תורה של חסד, ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה - זו היא תורה של חסד, שלא לשמה - זו היא תורה שאינה של חסד (סוכה, מט', ב').

"ועשית עמדי חסד ואמת... ונשאתני... וקברתני" (בראשית, מז') וכי יש חסד של שקר? אמר לו יעקב ליוסף: אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי, זהו 'חסד של אמת'. (בראשית רבה, צו').

רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד לפני הכלה עם שלושה ענפי הדס בידו, כדי לשמח אותה. היה ר' זירא רואה אותו ומטמין עצמו מפניו ואומר 'ראו זקן זה היאך הוא מביישנו'. כשמת רב שמואל היו שלוש שעות קולות וברקים בעולם. יצאה בת קול ואמרה: 'מת רב שמואל בר רב יצחק - גומל חסד'. יצאו להלוויתו לגמול לו חסד של אמת והפריד עמוד של אש בינו לבין שאר העם, בשל עוצמתו הרוחנית. ראה זאת ר' זירא ואמר: הועיל לו שוטו (הענף שהיה מרקד אתו) של הזקן. ויש אומרים: שטותו (ריקודיו המשטטים) של הזקן. ויש אומרים שיטתו (למחול על כבודו והעיקר לשמח) של הזקן (לפי כתובות, יז, א').

הגר והאחר

נוהגים לקרוא מגילת רות בשבועות. ומה עניין רות אצל עצרת, שהמגילה נקראת בעצרת, בזמן מתן תורה? לפי שמגילת רות היא מגילת הגרים, גרי הצדק שנתקדשו בקדושתו של ישראל. ואפילו הנוכרי הגמור אם בא לחסות תחת כנפי השכינה חביב הוא. ובצר לו, לנוכרי, אנו מצווים להחיותו: "מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום". מגילת רות אינה מגילת הגרים לבד. במגילת רות מסופר על יחס העברים אל הנערה המואביה, אל הנוכרית. נערה מואביה באה ללקט בשדה של אחד מבני ישראל. איש לא הכלימה, וגם העניים שהלקט הוא שלהם לא ראו בה מסיגת גבול (ספר החג והמועד).

התנא, רבי שמעון בר יוחאי, למרות ניסיונו הקשה עם גרים שגרם לו לומר "טוב שבגויים הרוג", דווקא הוא דרש: הרי הוא אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" (שופטים, ה', 31) וכי מי גדול? מי שאוהב את המלך, או מי שהמלך אוהבו? הווי אומר מי שהמלך אוהבו, שנאמר "ואוהב גר" (דברים, י', 18). (לפי א. א. אורבך, חז"ל, פרקי אמונות ודעות, עמ' 488).

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאָה אֶת יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְרָכֶיךָ וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבְדוֹ אֶת יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: לְשַׁמֵּר אֶת מִצְוֹת יְהוֹה וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ... כִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשָׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאִלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וּשְׂמֵלָה: וְאַהֲבַתֶּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (דברים, י', 12-19).

כל באי עולם אחים הם. בנים לאדם הראשון ושמש 'בני אדם'. בעברית, כאשר אתה אומר 'בן אדם', כבר אמרת 'אח'. כמו הרבה עקרונות הומניסטיים אחרים, גם רעיון האחוה האנושית הוא רעיון שאפשר לבסס אותו רק מצד ספר בראשית ולא מצד התפיסה המדעית. שכן מצד המדע בולטים דווקא ההבדלים, הן בין גזעים והן בין תרבויות, ואפשר להיאחז בהם דווקא כדי להפריד, כמו שנאחזו הפסואודו-מדענים הנאציים. ואחדות המין האנושי מנין לנו? יותר ממה שאחדות זו היא עובדה - היא ערך, היא דרישה מן המציאות. לכן, מקום האחדות הוא לא בספרי העובדות אלא בספרי התביעה והציווי - בתנ"ך. (מסע בקו פסח-שבועות / דניאל שליט).

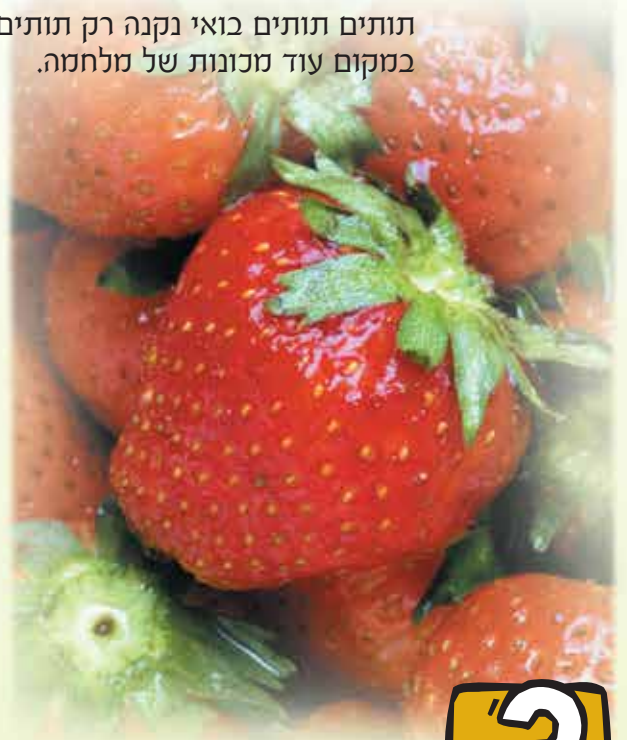
לֹא יבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל יְהוֹה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יבֹא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוֹה עַד עוֹלָם: עַל דִּבַּר אֲשֶׁר לֹא קִדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבַמִּים בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עֲלֶיךָ אֶת בְּלִעַם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהַרְיָם לְקַלְלֶךָ: וְלֹא אָבָה יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֵּעַ אֵל בְּלִעַם וַיַּהַפֵּךְ יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְבֶּךָ יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ: לֹא תִדְרַשׁ שְׂלָמָם וְטַבְתֶּם כָּל יְמֵיךָ לְעוֹלָם: לֹא תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אַחִיךָ הוּא לֹא תִתְעַב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: בְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יבֹא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוֹה: (דברים, כג', 4-9).

תותים זאב בחמה

הקור שבגנך מול החום שבגני הבונקר לשמאלך מול הפגז שבידי הרימון שלך לא פרי והוא מוכן אצלך ביד אצלי במחסנית הם מוכנים אחד אחד. אור עולה מן המזרח יום חדש הגיע שנינו נתגבר על האימה תותים תותים בואי נקנה רק תותים במקום עוד מזכונות של מלחמה. את המיטה חסמות בהרבה שקים של חול ועל ראשך קסדה מן הבונקר שמשמאל רצית שנשמתי תהיה צרורה לעד אבל אצלי במחסנית הם מוכנים אחד אחד. אור עולה מן המזרח יום חדש הגיע שנינו נתגבר על האימה תותים תותים בואי נקנה רק תותים במקום עוד מזכונות של מלחמה.

ארבע קושיות

1. מי הם הגרים של ימינו?
2. מה אנו למדים מן המקורות על היחס לזרים?
3. מי נתפס כ"אחר" או כ"שונה" בחברה שלנו?
4. מהי המחויבות האישית שלנו ל"אחר"?

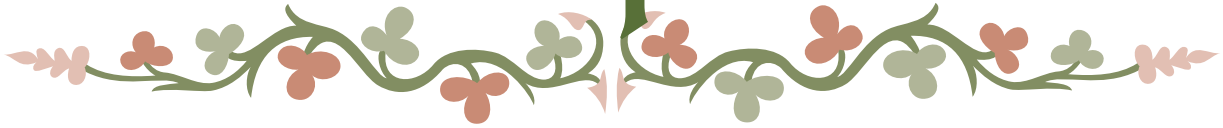
מעשה בנוכרי אחד שבא לפני שמאי. אמר לו הנוכרי: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כלה, כשאני עומד על רגל אחת. דחף אותו שמאי באמת הבניין שבידו. בא לפני הלל וגיירו. אמר לו הלל: 'כל מה ששנוא עליך, לא תעשה לחברך' זוהי כל התורה כולה, כל היתר הוא פירושים של העיקרון הזה - לך למד אותם. (לפי שבת, לא, ב').

"ובא הלוי... והגר" (דברים, יד', 29), אמר משה לפני הקב"ה: הגר הזה פלוי לפניך? הנוכרי נחשב כמו הלוי הנכבד? השיב לו: גדול הוא לפני, שנתגייר לשמי. משל לצבי שגדל במדבר ובא מעצמו ונתערב בצאן, היה הרועה מאכילו ומסקהו יותר מצאנו. שאלו את הרועה: את הצבי הזה אתה מחבב יותר מהצאן? השיב להם: כמה גיעות יגעתו בצאני, מוציאם בבוקר ומכניסם בערב עד שגדלו. זה שגדל ביערות ובמדברות בא מעצמו אל צאני, ולא אחבבנו? כך אמר הקב"ה: כמה יגעתו בישראל? הגר הזה בא מעצמו אלי ולפיכך שקול הוא כנגד ישראל וכנגד הלוי. (ילקוט שמעוני, פרשת בא, יב').

בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש. אמר להם, מה אני לבוא בקהל. אמר לו רבן גמליאל, אסור אתה. אמר לו רבי יהושע, מתר אתה. אמר לו רבן גמליאל, הפתוב אומר (דברים, כג'), לא בא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי וגו'. אמר לו רבי יהושע, וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבד עליה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האמות, שנאמר (ישעיה, י'), ואסיר גבלות עמים ועתודותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים. אמר לו רבן גמליאל, הפתוב אומר (ירמיה, מט'), ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון, וכבד חזרו. אמר לו רבי יהושע, הפתוב אומר (עמוס, ט'), ושבתתי את שבות עמי ישראל (ויהודה). ועדין לא שבו. התירוהו לבוא בקהל: (משנה, ידים, ד', ד').

ובעז עליה השער... ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו: (רות, ד', 1-2). וכל כך למה? לדרוש לו אם היא מותרת לו או אם אסורה לו שהרי אמרה תורה: לא בא עמוני ומואבי בקהל ה' (דברים, כג', 4), ודרשו הזקנים: עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית: (מדרש זוטא, רות, ד').

המלך דוד

בסופה של מגילת רות מופיעה מגילת היוחסין של המלך דוד. כך נקשר שמו של המלך בחג השבועות. האגדה הוסיפה ואמרה, כי יום הולדתו של דוד חל בשבועות ועל כן זהו יום שמחתו. בירושלים קיים מנהג קדום לעלות בחג השבועות אל קברו שבהר ציון, שכן על פי המסורת זהו גם יום פטירתו. המונים מבני עדות המזרח עולים להר לפקוד את הקבר, להדליק נרות רבים ולקיים יום של שמחה במאכל ובמשתה. כמו כן, יש המרבים לומר פרקי תהילים המיוחסים כידוע לדוד. ישנן קהילות הנוהגות לערוך סעודה לנשמתו ולהדליק 150 נרות כמספר מזמורי התהילים. (לפי נחום ווארמן/חגי ישראל ומועדיו).

מבחינת הסיווג הספרותי כתובה המגילה, שאפשר לתאר אותה כנובלה מעולה, כמגילת היוחסין של בית דוד. עניין זה קשור גם הוא לנושא של יחס העם לארצו. דוד הוא המלך שהצליח לאחד את שבטי ישראל, להתגבר על עמים שכנים שהציקו לשבטי ישראל בנחלתם ואף שעבדום כמה פעמים, להרחיב את גבולות ההתנחלות ולהבטיח אותם... בזכרוננו של העם נשמרה דמות דוד כמלך האידיאלי... הוא שהביא את סיפור היציאה מעבדות לחירות אל פסגתו המיועדת ועל כן מלך שיצא משושלתו הוא שיהיה המשיח" (אליעזר שביד, ספר מחזור הזמנים).

בהקדמה ל"שורש ישי" מאת ר' שלמה אלקבץ מצוטטים דברי רבי שמריהו האיקריטי: ואני אומר, שזה הספר, מגילת רות, כללו ופרטו נכתב להכשיר את דוד המלך עליו השלום ולהראות שהמואבית כשרה לבוא בקהל (י. ל. הכהן פישמן).

מקום אחד יש בירושלים, שאני הולך לשם פעם אחת בשנה בחג השבועות, וזהו קברו של דוד המלך. לפי שדוד המלך חביב עלי מכל היהודים שבעולם. מלך אדיר שהיה טרוד כל הימים במלחמות עם גלית הפלישתי ועם שאר כל הרשעים. ואף היהודים, להבדיל, בודאי היו מטרידים אותו הרבה. אף על פי כן, היה לוקח לו זמן לנגן בכינור ולעשות מזמורים בשביל כל העלובים והנדכאים. מלך זה היאך לא אוהב אותי? ובכן נוהג אני כל שנה בחג השבועות בבוקר לילך על קברו, וכשאני הולך אצל דוד איני טועם כלום ואפילו לא טיפה של קקאו, כדי שלא אתגאה על העניים והאביונים שעומדים כל הלילה ואומרים תיקון, ואני לובש את כותונתי הנאה, סרוגת הפסים האדומים, שלבשתי ביום חתונתי וכן את בגדי הטובים כמו שראוי לאדם שהולך אצל המלך (ש"י עגנון/תמול שלשום).

ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל ויאמר שמואל אל ישי לא בחר יהוה באלה: ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן ויאמר שמואל אל ישי שלחה וקחנו כי לא נסב עד באו פה: וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי ויאמר יהוה קום משחיהו כי זה הוא: ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח יהוה אל דוד מהיום ההוא ומעלה ויקם שמואל וילך הרמתה: (שמואל א', טז', 13-10).

ויאמר שאול אל עבדיו ראו נא לי איש מיטיב לנגן והביאותם אלי: ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ידע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר ויהוה עמו... ויבא דוד אל שאול ויעמד לפניו ויאהבהו מאד ויהי לו נשא כלים... והיה בהיות רוח אלהים אל שאול ולקח דוד את הכנור ונגן בידו ורוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו רוח הרעה: (שמואל א', טז', 17-23).

ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת: (שמואל א', טז', 45).

ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון יהוה בתרועה ובקול שופר: והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרפר לפני יהוה ותבז לו בלבפה: (שמואל ב', ו', 15-16).

ויבא מפיבשת בן יהונתן בן שאול אל דוד ויפל על פניו וישתחו ויאמר דוד מפיבשת ויאמר הנה עבדך: ויאמר לו דוד אל תירא כי עשה אעשה עמך חסד בעבור יהונתן אביך והשבת לי את כל שדה שאול אביך ואתה תאכל לחם על שלחני תמיד: (שמואל ב', ט', 6-7).

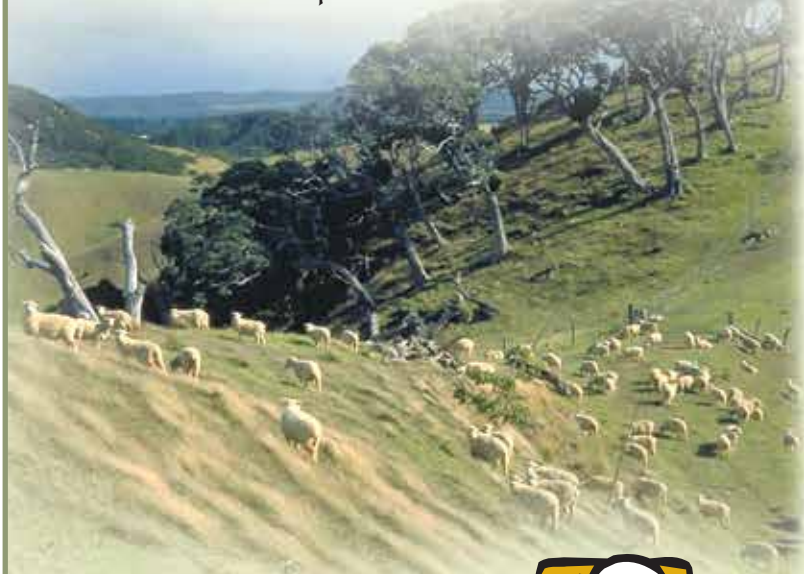

מים לדוד המלך עקיבא גוף

ודוד חָשַׁק במים, מן הבאר שביד פלישתים
למלא את רצונו, יצאו שלושה גברים
מהרו הם אל בית לחם, מי הבאר להעלות
זה לזה סיפרו בדרך, מעשה גבורות
מים לדוד המלך, מים מים לדוד

שֹׁחַ אחד מהם שמעו נא,
על דרכי ניצב לו הר
את כְּפִי עליו הנחתי, התמוטט ההר
השני אמר הקשיבו, את דרכי חסם נהר
בקולי עליו רעמתי, הנהר עצר
מים לדוד המלך, מים מים לדוד

השלישי ללא כל אומר,
את מוחנה פלישתים שִׁסַּע
את הבאר על כל מימיה, על גבו נשא
אז דוד מזמור השמיע, לשלושת הגיבורים
לתנ"ך פסוק הוסיפו, ומאז שרים:
מים לדוד המלך, מים מים לדוד.

ארבע קושיות

1. מה מקומו של המלך דוד במורשת היהדות?
2. עד כמה רלוונטי רעיון המלוכה בישראל?
3. מהו מבחן המנהיגות של דוד על פי המדרש?
4. מדוע מיוחס ה-מלך של ישראל לנוכריה?

"ה' צדיק יבחן" (תהילים, יא', 5) בדק
לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, שנאמר:
"ויקחהו ממכלאות צאן" (שם, עח', 70).
מהו 'ממכלאות צאן'? שהיה דוד כולא
את הצאן אלו מפני אלו. היה מוציא
הגדיים ומאכילם ראשי עשבים, שהם רכים, מוציא
התיישים ומאכילם אמצעם של עשבים, שהוא בינוני,
מוציא הבחורים ומאכילם עיקרם של עשבים, שהוא
קשה. אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהוא יודע לרעות
הצאן, איש שלפי כוחו, יבוא וירעה את צאני, את עם
ישראל. זהו שנאמר: "מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב
עמו" (שם, שם, 71). (לפי ילקוט שמעוני, תהילים, עח').

אמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות? שזכתה ויצא
ממנה דוד, שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות
ובתשבחות [של ספר תהילים] (בראשית רבה, ז')

חצות לילה אקים להודות לך על משפטי צדקך: (תהילים,
קיט', 62). ר' אלעזר בר מנחם אמר: כינור היה נתון
תחת מראשותיו והיה עומד ומנגן בו בלילה. אמר רבי
לוי: כינור תלוי למעלה ממיטתו של דוד, וכיון שהגיע
חצות לילה, רוח צפוגית מנשבת בו, והיה מנגן מאליו.
זהו שכתוב: וְהָיָה כַּנְנָן הַמְּנַגֵּן וְתָהִי עֲלָיו יַד ה' (מלכים
ב', 3). וכשהיה דוד שומע קולו, היה עומד ועוסק בתורה,
וכיון שהיו ישראל שומעים קולו של דוד עוסק בתורה,
היו אומרים: ומה דוד מלך ישראל עוסק בתורה, אנו
על אחת כמה וכמה. מיד היו עוסקין בתורה (איכה
רבה, פרשה ב', פסקה כב').

ה' לא גָּבַהּ לְבִי בשעה שמשחני שמואל למלך. וְלֹא
רָמוּ עֵינַי בשעה שהרגתי את גלית. וְלֹא הִלְכְּתִי בְּגִדְלוֹתִי
בשעה שהחזירוני למלכותי. וְגִבְנֵפְלֹאוֹת מְמַנֵּי בשעה
שהעלתי את הארון. אִם לֹא שׁוֹיִתִּי וְדוֹמְמֵתִי נַפְשִׁי כְּגִמְל
עָלֵי אִמּוֹ כשם שהתינוק הזה אינו מתבייש להתגלות
לפני אמו, כך שויתי נפשי לפניך, שלא נתביישתי
להתבזות לפניך לכבודך. כְּגִמְל עָלֵי נַפְשִׁי כמו התינוק
היוצא ממעי אמו ואין בו רוח גסה לינוק משדיה, כן
היתה נפשי עלי, שאיני מתבייש ללמוד תורה אפילו
מקטני ישראל (תהילים קלא, 1-2) (במדבר רבה, פרשה
ד', פסקה כ').

חלב ודבש

מנהג קדום הוא לאכול מאכלי חלב בחג השבועות. למנהג זה נתנו טעמים רבים. אחד הטעמים הידועים הוא שביום שנתנה התורה, נתנו גם חוקי הכשרות. לכן לא ניתן היה להשתמש בכלי האוכל הקודמים ולבשל מאכלי בשר עד אשר יכשירו אותם. על כן נאלצו לאכול רק מאכלי חלב באותו היום. טעם אחר הוא ראשי התיבות של הפסוק בעניין הביכורים: **מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעַת־יָמִים, מִחֶלֶב.** אחד הטעמים קושר את עניין אכילת החלב בדבש, שכן הובטח בתורה כי הקב"ה יביא את עם ישראל אל ארץ זבת חלב ודבש. הקשר עם הדבש עולה גם מכך שדברי התורה נחשבים מתוקים מְדַבֵּשׁ וְנֹפֶת צוֹפִים. מכאן למדו כי יש לעדן את מטעמי החג גם במיני מתיקה.

רק בשלב מתקדם בהתפתחות האדם ריכזה התרבות החקלאית את הפקת החלב והדבש ברפת ובמכוורת, בהכוונתו ובפיקוחו של האיכר. מלכתחילה היה החלב, כידוע, בבעלותן הבלעדית של המייניקות מבין בריותיו של הבורא. כאשר גילה האדם שגם הוא יכול להיזון בחלב בהמה, קיבץ לו עדרים וניהל אותם אל אזורי מרעה משובח. במהרה למד גם כי ארץ בה מרובים דשאים, שיחים ואילנות, היא ארץ זבת חלב ודבש. (נגה הראובני)

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמְצוּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַמַּעַן תִּחְזְקוּ וּבְאַתֶּם וּיְרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְלַמַּעַן תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְתֵת לָהֶם וּלְזָרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבֶשׁ: (דברים, יא', 8-9).

וַיֵּרַד שְׁמֶשׁוֹן וְאָבִיו וְאָמֹו תַּמְנָתָהּ וַיְבֹאוּ עַד כְּרָמִי תַּמְנָתָהּ וְהָיָה כְּפִיר אַרְיוֹת שֶׁאֵג לְקִרְאָתוֹ: וַתְּצַלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיִּשְׁסָעֵהוּ כְּשֶׁסַּע הַגְּדִי וּמֵאֹמָה אֵין בִּידוֹ וְלֹא הִגִּיד לְאָבִיו וְלֵאמֹו אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיֵּרַד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישֶׁר בְּעֵינֵי שְׁמֶשׁוֹן: וַיֵּשֶׁב מֵיָמִים לְקַחְתָּהּ וַיִּסֹּר לְרֹאוֹת אֶת מַפְלַת הָאָרִיָּה וְהָיָה עֵדֶת דְּבָרִים בְּגוּיַת הָאָרִיָּה וְדָבֶשׁ: וַיֵּרְדֵהוּ אֶל כְּפִיו וַיִּלַּךְ הַלּוֹךְ וְאָכַל וַיִּלַּךְ אֶל אָבִיו וְאֶל אֹמֹו וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאכְלוּ וְלֹא הִגִּיד לָהֶם כִּי מְגוּיַת הָאָרִיָּה רָדָה הַדָּבֶשׁ: (שופטים, יד', 5-10).

וַיָּבֵא הָעָם אֶל הַיַּעַר וְהָיָה הַלֶּךְ דָּבֶשׁ וַאֲיִן מְשִׁיג יְדוֹ אֶל פִּיו כִּי יֵרָא הָעָם אֶת הַשְּׁבָעָה: וַיּוֹנְתָן לֹא שְׁמַע בְּהַשְּׁבִיעַ אָבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קֶצֶה הַמַּטָּה אֲשֶׁר בִּידוֹ וַיִּטְבֵּל אוֹתָהּ בַּיַּעַר הַדָּבֶשׁ וַיִּשֶׁב יְדוֹ אֶל פִּיו וַתֹּאדָרְנָה עֵינָיו: (שמואל א, יד', 26-27).

מֵה יִפּוּ דְדִיךְ אַחֲתִי כְּלֵה מֵה טָבוּ דְדִיךְ מֵיִן וְרִיחַ שְׁמֶנְיךְ מִכָּל בְּשָׂמִים: נֹפֶת תִּטְפְּנָה שְׁפֹתֶיךָ כְּלֵה דָבֶשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ וְרִיחַ שְׁלֵמֶיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן: (שיר השירים, ד', 10-11).

בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׁאַתִּי יְדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּרְתִּי לָהֶם זָבַת חֶלֶב וְדָבֶשׁ צְבִי הִיא לְכָל הָאֶרְצוֹת: (יחזקאל, כ', 6).

דָּבֶשׁ מְצַאֵת אֶכַל דְּיָךְ פֶּן תִּשְׁבַּעְנֵנוּ וְהִקְאֵתוּ (משלי, כה', 16).

אתה לי ארץ יזרם טהר-לב, נורית הירש

אני פוסעת חרש בשבילך
אני נוגעת בעשבי הזמן
אני לומדת את כל משעולך
חונה ליד כל מעין.

אני הולכת במוסע אליך
האדמה עיקשת וצרוכה,
אני לאט פוסעת בין סלעך
כמו איילה תועה בערבה.

אני יודעת עוד רבה הדרך
אבל אלך בה עד יכלה כוחי.
אתה לי ארץ אבודה לנצח
אך שורשיך כבר בתוך תוכי.

תן לי זמן, הושט לי יד,
אט נגלה ביחד את הארץ.
אני יודעת עוד רבה הדרך,
אך שורשיך כבר בתוך תוכי.

אני מוצאת במוסתרי החורש
פינות בן לא דרכה עוד אהבה
ובצילן אפול מונחת סחרחורת,
הזאת הארץ הטובה?

אני יודעת עד ימי יתנו
לא, לא אבואה עד עומקי ליבך,
אך מה יפה הדרך בה השארתי
את פסיעותי שלי על אדמתך.
אני יודעת עוד רבה הדרך...

ארבע קושיות

1. מה דעתך על ההבטחה: ארץ זבת חלב ודבש?
2. עד כמה אנו תופסים את ארץ ישראל כמקומו הטבעי?
3. האם אנחנו יכולים להיות מרוצים ממה שמעניקה לנו הארץ?
4. איך נראה המטבח החלבי הישראלי?

אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שהצדיק בא לגן עדן, מלבישים אותו שמונה בגדים של ענני כבוד, ושני כתרים נותנים על ראשו. ונותנים שמונה הדסים בידו ואומרים לו: לך אכל בְּשִׂמְחָה לְחֶמֶךָ וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יִינֶךָ פִּי כָּבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ: (קהלת, ט', 7). ומכניסים אותו למקום נחלי מים מוקף שמונה מאות מיני ורדים והדסים, וכל אחד יש לו חופה בפני עצמו לפי כבודו, ומושכים ממנה ארבע נהרות, אחד חלב ואחד של יין ואחד של אפרסמון ואחד של דבש. (לפי ספר האגדה תמו').

השְׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, עֲשִׂינוּ מַה שְׁגִדְרָתָ עָלֵינוּ, אֲף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, הַשְׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים וּבְבָנוֹת. וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ, בְּטַל וּמָטָר וּבְלִדוֹת בְּהֵמָה. פֶּאֶשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ, כְּדִי שֶׁתִּתֵּן טַעַם בְּפִרוֹת: (משנה, מעשר שני, ה', יג').

אין לך חביבה מכולם יותר מברכת 'על הארץ ועל המזון', שכך אמרו חכמינו זכרונם לברכה: כל מי שאינו מזכיר בברכת המזון 'על הארץ ועל המזון', ארץ חמדה וברית ותורה וחיים', לא יצא ידי חובתו. אמר הקב"ה: חביבה עלי ארץ ישראל יותר מן הכל, למה שאני תרתי אותה, וכן הכתוב אומר: בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׂאָתִי יָדַי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּרְתִּי לָהֶם זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ צָבִי הִיא לְכֹל הָאֲרָצוֹת: (יחזקאל, כ', 6) (במדבר רבה, פרשה כג, פסקה ז').

נחלת צבי, מה צבי זה קל ברגליו מכל בהמה וחיה כך פירות ארץ ישראל קלים לבוא מכל פירות של שאר ארצות. דבר אחר, מה צבי זה כשאתה מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו כך ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה בשעה שישראל עושים את התורה. ומה צבי זה קל לאכול מכל בהמה וחיה כך פירות ארץ ישראל קלים לאכול מן הארצות, או קלים לא יהיו שמנים, תלמוד לומר: ארץ זבת חלב ודבש. שמנים כחלב ומתוקים כדבש. (ספרי, פרשת עקב, פסקה א').

מגילת רות

הקדמות המבאר

מגילת רות הינה 'התעודה' שנתחברה 'לפנים בישראל', דהיינו בזמן קדום מאוד. במקרא היא חלק של הקובץ 'חמש מגילות'. הזמן אליו היא מתייחסת, ימי שפט השפטים, קודם לזמן של כל יתר ארבע המגילות: שיר השירים אֶשֶׁר לְשִׁלְמֹה, דְּבָרֵי קְהֵלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם, אֵיכָה יִשָּׁבֶה בְּדָד הָעִיר רַבָּתִי עִם, שעניינה חורבן ירושלים, ומגילת אסתר, העוסקת בזמן גלות פרס. יש לשאול: האם, ועד כמה ניתן לעשות שימוש פורה בקהילה המודרנית במסמך קדום שכזה? אנו מציעים, במסגרת זו, לעיין במגילה ולחשוף מחדש את תכניה, אשר מרביתם עדיין בעלי נשמעות אקטואליות.

החסד הוא אחת הדרכים היותר מחזקות ומאחדות את המרקם החברתי, אם בשעת משבר ואם בימים כתיקונם. שני מעשי חסד, מרחיקי לכת, עולים מן המגילה: 1. רות הנוכריה דבקה, באופן מפתיע, בנעמי, בעם ישראל ובאמונתו. 2. בועז מפרנס וגואל את רות כשהוא בערוב ימיו. מעשי חסד אלו מבהירים כי עושה החסד אינו אנוס לעשותו ואף איננו מצפה לגמול כלשהו. המגילה מלמדת כי אלמלא החסדים האלה אפשר שהייתה נגזרת כליה על בית דוד. עתה עלינו לשאול: מה מידת החסד שאנו נוהגים בה בימינו, אם באופן אישי ואם באופן קיבוצי? עד כמה אנו עוסקים בכך בחיים הקהילתיים שלנו? האם בכך שאנו מקמצים במעשי החסד, איננו מחמיצים הקמתן של ממלכות צדקה וחסד בחברה הישראלית.

ארץ ישראל ננטשה על ידי המשפחה המיוחסת של אלימלך ונעמי בשעת הבצורת. המשפחה יורדת מן הארץ לרעות בשדות זרים ושבה אליה לאחר האסונות שבגלות ולאחר שנתברר כי ארץ ישראל היא בית לחם. יישוב ארץ ישראל הוא מערכיה המרכזיים של הציונות. רבים חרפו נפשם למען האידיאל הזה. גם בימינו אנו עדים לדבקות ברעיון ההתיישבות ולתופעת הירידה מן הארץ הנובעת מקשיים כלכליים או ביטחוניים. מן הצד השני, אנו עדים לעלייה המונית הנובעת בשל מניעים ציוניים או בשל מצוקה בארצות המוצא. עלינו לשאול: מהו יחסנו לתופעות אלו? עד כמה אנו רואים עצמנו כמיישבי ארץ ישראל? האם ישיבתנו כאן הנה מקרית או מתוך בחירה מודעת? ולבסוף, באיזה מובנים אנו מיישבים את הארץ: בניית ישובים ובתים, הקמתה של חברה צודקת, העמדתה של קהילה אורגנית וכדומה?

הנקודות הללו ועוד יש בהן כדי להחיות את המגילה במסגרת החיים הקהילתיים והחברתיים בימינו. בצד הלקחים האקטואליים, יכול המעיין במגילה ליהנות הן מן העושר הלשוני והן מן היצירה הפיוטית המצטיינת בכל היסודות של עלילה ספרותית משובחת. זוהי אכן דרך נאה להתחבר אל המקורות הספרותיים הקדומים שלנו ולהפרות בכך את הידיעה ואת החוויה היהודית שלנו.

אנו תקווה כי אכן תמלא מגילתנו את ייעודה ונאחל לכל בית ישראל חג של שלום ושל שמחת אמת.

ד"ר יעקב מעוז, מבאר המגילה

הקציר, החל מקציר השעורים באביב והמשך בקציר החיטה בקיץ, הנו מסגרת הזמן העיקרית של התרחשות העלילה. זהו אמנם אחד הטעמים לכך שקוראים את המגילה בחג השבועות. החברה המודרנית מתרחקת והולכת מן ההווי החקלאי של ארץ ישראל. מורשת ישראל מיוסדת ברובה על אדניו של מחזור הזמנים הטבעי, העונתי והחקלאי. בעבר, קדשו את החודש על פי ראיית מולד הלבנה. שלושת הרגלים הנם למעשה האביב, הקציר והאסיף. חגי ישראל, ובכללם שבועות, יכולים לשמש הזדמנות חינוכית להתחבר אל הטבע, אל האדמה, אל החיים אשר מעבר לשאון הכרך.

המשבר מחולל את פרשיית רות. משבר שבגיננו יורדת המשפחה לשדה זר, שדי מואב. מוות פוקד את המשפחה ובחרפת דלות שבים שרידיה אל מכורתן, אל בית לחם. סיפורים מקראיים אחרים ראשיתם במשבר. מגילת אסתר מספרת על משבר חברתי-לאומי, ואיוב מתאר משבר אישי-משפחתי. כולם עוסקים בייסורי ההתמודדות עם המשבר ובלבטים הנוראיים בקבלתן של החלטות קשות. סיומן הטוב של העלילות הללו בא ללמד את הקורא כי לייאוש האישי ולרפיון הידיים החברתי אין מקום, וכי התמודדות נאותה עם המשבר סופה להסתיים כאשר ידו של האדם על העליונה.

הגר, בין אם הוא גר-צדק ובין אם הוא גר-תושב. האדם השונה במעט ממה שאנו נוהגים לכנות 'הישראלי הממוצע', עולה חדש, עובד זר, בן מיעוטים, בן דת אחרת או חסר דת. המגילה מלמדת אותנו לקח עצום. דווקא רות המואביה, לא סתם נוכריה אלא בת עם הנתעב בתורה, היא שנעשית לאם בישראל, לאמו הקדמונית של דוד מלך ישראל. חג השבועות מעלה מחדש על סדר יומנו החברתי את שאלת יחסנו אל הזר, אל השונה, אל האחר. דברים אלו כוחם יפה גם באשר לענייני השונות מבית, גם בנוגע ליחס שלנו לאופנים שונים של עבודת האל בישראל המודרנית. לא פחות מזה, לויכוח על עיצוב דמותה הרוחנית של החברה הישראלית. מהי בעצם יכולתנו לקים חברה רב תרבותית לא רק מתוך סובלנות לאחר אלא מתוך יחס של אהדה וחדוות יצירה משותפת.

בחיבור הביאור הרץ שלפנינו נעזרנו בפרשנותם של פ. מלצר מן הסדרה 'דעת מקרא' ושל י. זקוביץ מן הסדרה 'עולם התנ"ך'.

הירידה מן הארץ

פרק א1

(א) וַיְהִי בַיּוֹם שֶׁפָּטַט הַשְּׁפָטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לַחֵם יְהוּדָה לְגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: (ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נַעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלֹן וְכַלְיוֹן אֶפְרַתִּים מִבֵּית לַחֵם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שָׂדֵי מוֹאָב וַיְהִי שֵׁם: (ג) וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעֲמִי וַתִּשְׁאָר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: (ד) וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲכִיזוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֲרֹפָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם בְּעָשָׂר שָׁנִים: (ה) וַיָּמָתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלֹן וְכַלְיוֹן וַתִּשְׁאָר הָאִשָּׁה מְשֻׁבֵי יַלְדֶיהָ וּמְאִישָׁהּ:

להבדיל מאברהם ובני משפחת יעקב, משפחה זו משלמת בעת השתקעותה במואב מחיר דמים כבד. האב האמיד והמיוחס, **אלימלך**, מוצא בראשונה את מותו שם. המגילה, בעלת הלשון המעודנת להפליא, מכנה את אלימלך **איש נעמי** ולא בעל נעמי. מותו של האיש מותיר את הגברת עם **שני בניה** הקטנים **מחלון וכליון**. יש המפרשים את שמותיהם 'מחלה' ו'כיליון', שכן כעבור כעשר שנים מתים אף הם. בטרם מותם הספיקו הבנים, שהתבגרו בינתיים, לשאת **נשים מואביות**. **שם האחת ערפה**, שאת שמה יש המפרשים כמי שהפנתה עורף לנעמי, **ושם השנית רות**, שאת שמה יש מפרשים 'רעות' או 'רוויה', שמות בעלי תוכן חיובי.

בחמשת פסוקיה הראשונים מסבירה המגילה את הרקע, שנמשך כעשר השנים, להתרחשות העלייה. היא פותחת במילה **ויהי**, ולפי חז"ל מונח מקראי זה מרמז בדרך כלל על צרה המתרגשת לבוא. הזמן הוא **ימי שפוט השופטים**, התקופה שבין ההתנחלות בארץ, בהנהגת יהושע, לבין המלוכה, שתחילתה בשאול. המגילה איננה מציינת בימיו של איזה שופט או שופטת מדובר. חז"ל קבעו כי מדובר בימי השופט איבצן. בימים אלו פוקד **רעב** את הארץ, הגורם לבני משפחת אפרת (לא אפריים) מן העיר **בית לחם** שבנחלת **יהודה** (לא זבולון שבגליל) לרדת מן הארץ. בעצם, לעזוב את הבית, את בית הלחם. המשפחה שמה פעמיה אל שדה-הגלות **שדי מואב**, היא ארץ מואב שמעברו המזרחי של ים המלח, כיום ממלכת ירדן. שם היא מבקשת **לגור**, להשתקע ולבנות את עתידה. ירידה מן הארץ בעתות רעב הנה תופעה ידועה במקרא: **"ויהי רעב בארץ ויירד אברהם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ"** (בראשית, יב' 10). כמוהו אף יעקב ובניו היורדים למצרים עקב הרעב ומייסדים שם את גלות מצרים.

הקשר של המשפחה היהודית (מארץ יהודה) לעם המואבי ולבנותיו הנו בעייתי, שכן התורה קובעת בחומרה רבה: **"לא יבא עמוני ומואבי בקהל יהוה גם דור עשירי לא יבא להם בקהל יהוה עד עולם"** (דברים, כג' 4). לפיכך, ניתן לפרש את האסונות הפוקדים את המשפחה האומללה כענישה על ירידתה מן הארץ ועל הקשר המואבי שלה. פסקת המבוא של המגילה מסיימת בתיאור העגום **ותישאר האישה**, נעמי, ללא **שני ילדיה** וללא **אישה**, האיש שלה. המחבר מכנה אותם ילדים, כדי להדגיש את הצער העצום של האם השכולה.

תַּפְּלָה אברהם ריזין

בְּרַק יִסְגֹּר הַעֲיִינִים וְרַעַם בְּרַחֵק יִרְעִים
 רַחֵם-בָּא, חֲטֹל עֲנִיָּיָה, גּוֹנְבִם בְּסַעְרָהּ אֱלֹהִים.
 נֶצַר הָעוֹבֵד בְּשִׂדְהוֹ רְחוֹק מִבֵּיתוֹ לְאִין-קָץ.
 אִי מִקְלֶט, כִּי יִבּוֹא יַחְסֶה בּוֹ? לֹא גֶרֶן, לֹא גַג, וְלֹא עָץ.
 שְׁמֹר תִּגְרִית שְׁכֶשֶׁק עִם יִרְק וְעִם פְּרִי בְּסֵלִים;
 וְכָל שְׁנֵדָח מִבֵּיתוֹ, רְדוּף הָרָעַב הַמְּכַלִּים.
 וְכָל שְׁיָנוּעוּ-יָנוּדוֹ, כִּי קִפְחוּ מִפְּנֵה בְּעוֹלָם -
 הִיָּה עֲטוּהֶם בְּסַעְרָהּ, הִיָּה, אֱלֹהִים, עִם סֵלָם!

השיבה הביתה

פרק 2

(ו) וַתָּקֶם הָיָא וְכַלְתִּיהָ וַתִּשָּׁב מִשְׁדֵּי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בְּשַׂדֵּה מוֹאָב כִּי פָקֵד יְהוָה אֶת עַמּוֹ לְתֹת לָהֶם לַחֵם:
(ז) וַיֵּצֵא מִן הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כְלָתֶיהָ עִמָּה וַתֵּלְכֶנָּה בְּדֶרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה: (ח) וַתֹּאמֶר
נַעֲמִי לְשֵׁתֵי כְלָתֶיהָ לִכְנֹה שְׂכֵנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה יַעֲשֶׂה {יַעֲשֶׂה} יְהוָה עִמָּכֶם חֲסֵד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם
הַנְּזוּתִים וְעַמּוּדֵי: (ט) יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמִצָּאֵן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה וַתִּשָּׁק לָהֶן וַתִּשָּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכְּינָה:
(י) וַתֹּאמְרָנָה לָּהּ כִּי אֶתְךָ נָשׁוּב לְעַמּוּךָ: (יא) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי שְׂכֵנָה בְנֹתֵי לָמָּה תֵּלְכֶנָּה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים
בְּמַעֲוֵי וְהִיוּ לָכֶם לְאֻנְשִׁים: (יב) שְׂכֵנָה בְנֹתֵי לָכֵן כִּי זָקַנְתִּי מְהִיזוֹת לְאִישׁ כִּי אֲמַרְתִּי יֵשׁ לִי תִקְוָה גַם הִיִּיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם
יִלְדֵתִי בָנִים: (יג) הֲלָהֶן תִּשְׂכְּרֶנָּה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הֲלָהֶן תַּעֲגֹנָה לְכַלְתֵּי הָיוֹת לְאִישׁ אֶל בְּנֹתֵי כִּי מֵר לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי יֵצְאָה
כִּי יָד יְהוָה:

בשדות בית לחם נעמי שומר

האסונות, מצד אחד, והשמועה החדשה, מצד שני, מניעים את נעמי וכלותיה לשוב אל הבית, אל בית הלחם. היא שומעת כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם, נסתיימה הבצורת בארץ ישראל. בעוד שלוש הנשים בדרך לשוב אל ארץ יהודה, פונה נעמי אל שתי כלותיה, ערפה ורות, ומפצירה בהן לכונה שובנה אישה אל בית אמה. כך מקובל היה בעולם העתיק, אישה שנתאלמנה בטרם נולדו לה ילדים חוזרת אל בית הוריה. נעמי מכירה תודה לשתי כלותיה על החסד שעשו עמה ועם שני בניה בעת שחיו עמם, עם המתים, מחלון וכליון. היא מאחלת להן שתמצאנה מנוחה אישה בית אישה, שכל אחת מהן תינשא ותמצא מרגוע לנפשה אצל בית האיש החדש שלה. הכלות הנאמנות מגיבות בפרץ של בכי, מנשקות לחמותן נעמי ומודיעות לה כי אין בדעתן להיפרד ממנה, כי אתן נשוב לעמן. הן מבקשות 'לשוב' אל העם שממנו לא באו כלל. בכך יש רמז כי כבר קבלו על עצמן את הזהות היהודית ובעיניהן אך טבעי הוא לשוב אל ארץ יהודה, אף שבמקורן הן בנות עם אחר. זוהי מעלתו של הגר, שהוא בן בית לכל דבר ועניין.

אור הירח על ההר, לילה לכן בשדות בית לחם
תן מילל בקול נשבר, אנא פנה עדרי ללכת.
אח לנשר ולעיט, אין לי קן ואין לי בית
הי חלילי, ילל, ילל חלילי.

עד ליל אוסיף ללכת, עם תרמיל רועים על שכם
הי חלילי, ילל, ילל חלילי

אכן מוטלת על לבי, כאבנים בשדות בית לחם
רוח עובר בעשבים, אנא פנה עדרי ללכת.
אי שם בסוף הדרך, את תחכי עד רדת ערב
הי חלילי, ילל, ילל חלילי.

התחכי להלך, עם הלחם ומלך
הי חלילי, ילל, ילל חלילי

אור הירח על ההר, לילה לכן בשדות בית לחם.

נעמי, המבקשת את טובת כלותיה, נאלצת להפעיל לחץ כבד יותר כדי לשכנע אותן להיפרד ממנה. היא פותחת בסדרה של שאלות רטוריות, שעניינן אפסות הסיכויים של הקשר המשפחתי ביניהן. העוד לי בנים במעי, שאם אלד אותם בעתיד, יוכלו להיות לכם לאנשים, לבעלים? היא מסבירה כי מכל מקום מאוחר לה מאוד כי זקנתי מהיות לאיש, הרי נישואים כבר לא באים בחשבון מבחינתה. אך גם אם הייתה נישאת מחדש ומזדרזת ללדת בנים הלאה תשברנה עד אשר יגדלו, להם תמתינו שיגדלו? הלאה תעגנה, תהיינה קשורות ומחויבות, לבלתי היות לאיש אחר? אל תנהגו כך בנותי החביבות, כי מר לי מאוד מכם, כי צר לי מאוד עליכן, כי יצאה בי יד ה', כי כבר הכה אותי קשות הקב"ה.

הכניסה לבית לחם

פרק א 3

(יד) ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה: (טו) ותאמר הנה שכה יבמותי אל עמה ואל אלהיה שובי אחרי יבמותי: (טז) ותאמר רות אל תפגעני כי לעזבך לשוב מאחריך פי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליגי אלין עמוך עמי ואלהיך אלהי: (יז) באשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה יהוה לי וכה יסיף פי המוות יפריד ביני ובינך: (יח) ותרא פי מותאמנות היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה: (יט) ותלכנה שתייהם עד באנה בית לחם ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי: (כ) ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא פי המור שדי לי מואד: (כא) אני מלאה הלכתי וריקם השיבני יהוה למה תקראנה לי נעמי ויהוה ענה כי ושדי הרע לי: (כב) ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השכה נושדי מואב והמה באו בית לחם בתחילת קציר שערים:

המוצא של המשפחה אל בית לחם. כאשר מופיעה נעמי, הזכורה לכולם כגבירה אצילה, ותהום כל העיר, העיר נרעשת מאוד, ותאמרנה, נשות העיר, בתמיחה מופלגת, הזאת נעמי??? שכבר ניכרו בפניה סימני הזקנה, הדלות והייסורים. תגובתה של נעמי אל חברותיה לשעבר: אל תקראנה לי נעמי, בשם הנגזר מן הנועם והטוב, אלא קראנה לי מרא, על שם המרירות הרבה שהמר שדי, האל, לי מאוד. אני מלאה, במשפחה וברכוש, אל ארץ מואב הלכתי וריקם, חסרת כל, לכאן השיבני ה'. ושוב שואלת בשאלה רטורית: למה תקראנה לי נעמי, שהרי ה' ענה, העיד, בי ושדי, האל, הרע לי??? בסיכומו של חלק זה מתיישבות נעמי ורות בבית לחם, והתקופה היא תקופת תחילת קציר השעורים, המקדימים להבשיל, לעומת החיטים, וזמנם תואם את זמן חג הפסח. מכאן ואילך מתגלגלת העלילה גם בהקשר של הזמן החקלאי של ארץ ישראל, ומכאן, ככל הנראה, גם הקשר לזמן השבועות.

הכלות מוסיפות למרר בבכי, אך ברור כי רגע האמת הגיע. כל אחת מהן בוחרת את דרכה. ותישק ערפה לחמותה, נפרדה ממנה בנשיקה כאות לאהבת אמת. ורות דבקה בה, לא נפרדה ממנה למרות הכל. שוב לא מרפה נעמי ואומרת לרות: הנה שבה יבימתך, גיסתך, אל עמה, אל סביבתה החברתית, ואל אלוהיה, אל אמונתה הקודמת, שובי אחריה גם את. או אז נושאת רות את משפטי הנצח הבאים: אל המקום אליו תלכי אלך גם אני, ובמקום שבו תליני, תעצרי לחניה, אליו גם אני, עמוך, הלאום, הוא עמי, ואלוהיך, האמונה, הוא אלוהי. במקום שבו תמותי, שם אמות ואקבר גם אני. לא מקרי הוא שרות בוחרת לסיים את נאומה בנוסח שבועה המיוחד במקרא רק ליהודים והיא קוראת בשם ה' המפורש: כה יעשה ה' לי וכה יוסיף, רק המוות יוכל להפריד בינינו. לאחר הצהרת נאמנות שכזאת ולאחר שנעמי נוכחת לדעת כי מתאמצת היא ללכת אתה חדלה היא מלהפציר בה לשוב אל ארץ מואב. מעתה נעמי הקשישה ורות הצעירה חד הן. מכאן ואילך ממשיכות השתיים במסע עד שהן מגיעות אל עיר

תפילה רחל

אם את חיי לא נתתי לָעַם
לו עבוי מותי מוֹשֵׁךְ
יחלה את פני האל הנָזֵעַם,
כְּנִיתָת בְּתוֹ שֵׁל יִפְתָּח.

ובכוא הנורת לכרת את נוֹפִי -
לו קול גְּרֻזוֹ יִתְעַרֵב
בְּקוֹלוֹת רְנָה שֶׁל אַחִים עֵיפִים.
בְּשׁוֹכֵם בְּשָׁלוֹם מִן הַקָּרֵב.

המפגש עם בעז

פרק 12

(א) וּלְנַעֲמִי מִיַּדַּע (מוֹדַע) לְאִישָׁה אִישׁ גְּבוּר חֵיל מְנוֹשְׁפַחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בַּעַז: (ב) וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאָבִיָּה אֶל נַעֲמִי אֵלֶיךָ נָא הַשְׁדָּה וְאֶלְקָטָה בְּשִׂבְלִים אַחַר אֲשֶׁר אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בָתִּי: (ג) וַתֵּלֶךְ וַתִּבּוֹא וַתִּלְקַט בְּשָׂדֵה אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַיִּקֶר מְקַרְהָ חֲלֻקַּת הַשְׂדֵה לְבַעַז אֲשֶׁר מְנוֹשְׁפַחַת אֱלִימֶלֶךְ: (ד) וְהִנֵּה בַּעַז בָּא מִזִּבְיָה לֶחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים יְהוֹה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ וַיִּבְרַכְךָ יְהוֹה: (ה) וַיֹּאמֶר בַּעַז לְנַעֲמִי הֲנִצֵּב עַל הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: (ו) וַיַּעַן הַנַּעֲרָה עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מּוֹאָבִיָּה הִיא הַשִּׁבְחָה עִם נַעֲמִי מִשְׁדֵּה מוֹאָב: (ז) וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעַמְרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתִּבּוֹא וַתַּעֲמוּד מֵאֵז הַבְּקָר וְעַד עֵתָה זֶה שְׂבִתָּה הַבַּיִת מַעֲט: (ח) וַיֹּאמֶר בַּעַז אֶל רוּת הֲלוֹא שְׂמַעְתְּ בָתִּי אֶל תִּלְכִי לְלַקֵּט בְּשָׂדֵה אַחַר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבַּקִּין עִם נַעֲרָתִי: (ט) עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעַךְ וְצִמַּת וְהִלַּכְתְּ אֶל הַכְּלָיִם וְשִׁיתִי מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוּן הַנַּעֲרִים: (י) וַתִּפֹּל עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מִדּוֹעַ מִצָּאִתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִירִי וְאֲנֹכִי נִכְרִיָּה: (יא) וַיַּעַן בַּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגַד הַגֵּד לִי כֹל אֲשֶׁר עָשִׂיתְ אֶת חֲמוּתֶךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישִׁי וַתַּעֲזָבִי אֲבִיךָ וְאֶמְךָ וְאָרְץ מוֹלַדְתְּךָ וַתֵּלְכִי אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתְּ תַּמּוּל שְׁלֹשׁוֹם: (יב) יִשְׁלַם יְהוֹה פְּעֻלְךָ וְתִהְיֶינָה מִשְׁפַּרְתְּךָ שְׁלָמָה מֵעַם יְהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת כְּנָפָיו: (יג) וַתֹּאמֶר אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נַחֲמַתֵּנִי וְכִי דַבַּרְתָּ עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ וְאֲנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שִׁפְחֹתֶיךָ:

השדה הזה והיצמדי אל נערותי. עיניך בשדה, הביטי היטב אל השדה שבו הן קוצרות ולכי אחריהן. הלוא ציוויתי, הרי הורתי להם, לבלתי נגע, שלא יפגעו בך לרעה. ואם צמית, הרי שאת רשאית לגשת אל הכלים של הקוצרים ולהרוות את צימאונך מן המים שכבר שאבו הנערים. רות, הנדהמת מרוחב לבו של בעז, שואלת: מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנוכי נכריה? כאן ישנו משחק מילים להכירני-נכריה. מדוע דווקא את הנכריה אתה מכיר, מפלה לטובה?

בעז חושף בפניה כי ידועה לו כל פרשת דבקותה בחמותה לאחר מות האיש שלה. הוא מדגיש את גודל הצעד הזה באומר **ותעזבי את אביך ואימך וארץ מולדתך** כדי להצטרף אל עם שלא הכירה בעבר. הוא מברך אותה **ישלם ה' פעלך**, יגמול לך אלהים על המעשה הזה, **ותהי משכורתך שלמה** מאת האל של ישראל **אשר באת לחסות תחת כנפיו** ולקבל על עצמך את אמונתו. רות מגיבה בדרכה המצטנעת ומכנה את עצמה שפחה, שאינה ראויה להימנות על שפחותיו של בעז.

'למי הנערה הזאת', וכי לא היה נכריה? אלא כיון שראה אותה בעימה במועשיה: כל הנשים משתוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת, כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר, כל הנשים נושקות עם הקוצרים וזו מצטנעת עצמה. 'ותשב מצד הקוצרים' ולא בתוך הקוצרים, שתי שבליים לוקטת שלשה אינה לוקטת. (ילקוט שמעוני, רות, פרק ב').

ולנעמי מודע, קרוב משפחה, מצד האיש שלה, אלימלך. המגילה מקדימה ומביאה את תוארו **איש גיבור חייל**, במישור החברתי כלכלי, את ייחוסו **ממשפחת אלימלך** ולבסוף את שמו הפרטי **בעז**. אף את שמו ניתן לדרוש מן הבחינה הספרותית: בו-עז. רות מבקשת מנעמי לצאת אל השדה **ואלקטה בשבליים**. ליקוט השבליים הוא ממנהגם של העניים ההולכים אחר הקוצרים ואוספים את הלקט, את השבליים הנושרות מן האלומות ואשר על פי התורה מצווה להניחם לעני. **ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם** (ויקרא, כג' 22). רות קיוותה ללכת אחר מי שתמצא חן בעיניו ויתיר לה ללקט בחלקתו, 'במקרה' **חלקת השדה** שאליה נקלעה שייכת לבעז.

בעז, אשר שב זה עתה מן העיר אל חלקת השדה שלו, מבחין בדמות חדשה בין העניים המלקטים. לאחר שהוא מברך את הקוצרים בברכה המקובלת באותם ימים: **ה' עמכם**, הוא מברר אצל משרתו, **הניצב על הקוצרים, למי הנערה הזאת?** לאיזו משפחה היא שייכת? הנער משיב **כי נערה מואביה היא** ומסביר את קשריה לנעמי, קרובת משפחתו של בעז. לדבריו של המשרת, באה רות החרוצה ללקט **מאז הבוקר עד לשעה הזו שבתה הבית מעט**, שהיא יושבת בסוכת הקוצרים להינפש מן היום המפרך ומן השמש היוקדת.

בוועז, שדבר גבורתה של רות נודע לו זה מכבר, פונה אליה בדברי כיבושין: **בתי, אל תלכי ללקוט בשדה אחר**, אל תעברי מן

בארוחת הצהרים

פרק 22

(יד) וַיֹּאמֶר לָהּ בַעַז לַעֲת הָאֵכָל גָּשִׁי הֵלֶם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטַבַּלְתְּ פִּתְיָךְ בַּחֲמֹץ וַתִּשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתֵר: (טו) וַתִּקֶּם לְלֶקֶט וַיִּצַּו בַּעַז אֶת נַעֲרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֲמֻרִים תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּנָהּ: (טז) וְגַם שֵׁל תִּשְׁלוּ לָהּ מִן הַצְּבֹתִים וַעֲזַבְתֶּם וְלֶקְטָהּ וְלֹא תִגְעְרוּ בָּהּ: (יז) וַתִּלְקַט בַּשָּׂדֶה עַד הָעֶרֶב וַתַּחֲבֹט אֶת אֲשֶׁר לֶקְטָהּ וַיְהִי כִּאֲפֹה שְׁעָרִים: (יח) וַתִּשָּׂא וַתָּבֹא הָעִיר וַתֵּרָא חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לֶקְטָהּ וַתּוֹצֵא וַתִּתֵּן לָהּ אֵת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׂבָּעָה: (יט) וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפֹה לֶקְטַתְּ הַיּוֹם וְאָנָּה עָשִׂיתְּ יְהִי מִכִּירְךָ בְּרוּךְ וַתִּגְדַּל לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שָׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בַּעַז: (כ) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי לְכַלְתָּהּ בְּרוּךְ הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסֵדוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֹּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נַעֲמִי קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ הוּא: (כא) וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאָבִיָּה גַם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבְּקִין עַד אִם פָּלוּ אֶת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי אֵל רוּת פְּלִתָה טוֹב בְּתִי כִי תִצְאִי עִם נַעֲרֹתַי וְלֹא יִפְגְּעוּ בְךָ בַּשָּׂדֶה אַחֵר: (כג) וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בַּעַז לְלֶקֶט עַד כְּלוֹת קְצִיר הַשְּׁעָרִים וַקְּצִיר הַחֲסִים וַתִּשָּׁב אֶת חֲמוּתָהּ:

שהביאה ומברכת את מי שהטיב עמה בטרם יודעת היא מי הוא, יהי מכירך ברוך. רות מספרת לה כי **האיש אשר עשיתי עמו היום** הוא לא אחר מאשר בעז. נעמי מברכת את בעז ובעצם מברכת את ה' **אשר לא עזב חסדו מן החיים**, נעמי ורות, בזה שכלכל אותן, **ומן המתים**, אלימלך, מחלון וכליון, בזה שהמציא להם **גואל**, קרוב משפחה, שתפקידו לשמר את שמו ואת נחלתו של הנפטר. הדרך המקובלת לכך הייתה שהגואל רוכש את אדמת הנפטר, נושא את אלמנתו לאישה ומעמיד צאצאים השומרים את שמו ונחלתו של הנפטר. על כן רבה הייתה שמחתה של נעמי כי ראתה שאפשרות זו עשויה להתממש. מאז נצמדת רות לנערות בועז **עד כלות קציר השעורים**, שתחילתו בפסח, ו**קציר החיטים** שתחילתו בשבועות. יודעי דבר אומדים את הזמן הזה בכשלושה חודשים. זהו משך הזמן שבו מתרחשת למעשה רוב העלילה.

בעז מגדיל לעשות כאשר הוא מזמין את רות לארוחת צהרים. הוא מכבד אותה ומושיבה על יד **הקוצרים**. ו**יצבט לה קלי**, לוקח חופן של דגנים קלויים באשומגישלה בעצמו. רות אוכלת לשבעה ואף מותירה. שוב מתרה בעז בנעריו: גם אם תלקט **בין העמרים**, בין האלומות המוכנות לדייש, במקום האסור לעניים, **לא תכלימוה**, לא תביישו אותה. לא זו בלבד, אלא שבמתכוון **שול תשולו לה**, הניחו לשבלים לנשור בקלות **מן הצבתיים**, מן האלומות, כדי שתלקט והיזהרו שלא לגעור בה. רות מלקטת עד לשעות **הערב ותחבוט את אשר ליקטה**, על-ידי החבטה מפרידים את גרעיני התבואה מן הגבעול ומן המוץ. כך צוברת לה רות **איפה** שלמה, שהיא כמות נכבדה של כמה קילוגרמים.

רות נושאת את היבול היומי שלה ובאה אל חמותה נעמי. **ותוצא ותיתן את אשר הותירה משבעה**, היא נותנת לנעמי את הנותר מן האוכל שכיבד בו אותה בעז. חמותה תמהה על הכמות הנכבדה

תַּפְּלָה רַבְקָה מֵרִים

אָנָּה, אֱלֹהִי,
עֲשֵׂנִי אֶהְיֶה לְפָרְחִים.
וְכִי יָבֹא לְךָ אִישׁ
הָרָאהוּ תִפְרַחְתִּי הַמְשֻׁקֶקֶת,
פֶּאֶר לְפָנָיו הָעָלִים, וְאָמַר:
זוֹ הַפְּעוּטָה, הָאֶחָת,
חֲנוּקָה מִנַּעֲמִי לְדִשְׁאִים, וַתֹּאכֵד.
אָנָּה, אֱלֹהִי,
עֲשֵׂנִי אֶהְיֶה לְפָרְחִים.

בלילה עם בעז בגורן

פרק ג'ו

(א) וְתֹאמַר לָהּ בְעַמִּי חֲמוּתָה בְּתִי הֲלֵא אֲבָקֶשׁ לָךְ מִבּוֹחַ אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ: (ב) וְעַתָּה הֲלֵא בְעַז מִדְּעַתְּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת נַעֲרוֹתַי הִנֵּה הוּא זָרָה אֶת גֵּרְךָ הַשְּׁעָרִים הַלַּיְלָה: (ג) וְרַחֲצֵת וְסָבַת וְשִׁמְוֹת שְׁמֹלֶתְךָ {שְׁמֹלֶתְךָ} עֲלֶיךָ וְיָרַדְתִּי {וְיָרַדְתִּי} הַגֵּרְךָן אֶל תְּנֻדְעִי לְאִישׁ עַד פְּלִתוֹ לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹ: (ד) וְיִהְיֶה בְּשִׁכְבוֹ וְיִדְעֵת אֶת הַמּוֹקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבָאת וּגְלִית מִרְגְּלֹתַי וּשְׂכָבְתִי {וּשְׂכָבְתִי} וְהוּא יִגִּיד לָךְ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וְתֹאמַר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי {אֵלַי} אַעֲשֶׂה: (ו) וְתִרְדִּי הַגֵּרְךָן וְתַעֲשֶׂשׂ כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָה חֲמוּתָה: (ז) וַיֵּאכַל בְּעַז וַיִּשָּׁת אֵיטֵב לְכוּ וַיָּבֵא לְשִׁכְבַּ בְּקֶצֶה הָעָרְמָה וַתֵּבֵא כְּלֵט וַתַּגֵּל מִרְגְּלֹתַי וַתִּשְׁכַּב: (ח) וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּחַרַד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלֹתַי: (ט) וַיֹּאמֶר נִי אֶת וְתֹאמַר אֲנִי רוּת אֲמֹתְךָ וּפְרִשְׁתְּ כִנְפֶךָ עַל אֲמֹתְךָ כִּי גָּאֵל אֶתָּה:

רות הצייתנית והחרוצה מבניה כי אין הדבר אלא לתועלתה. היא מקבלת באומץ את המשימה ואומרת **כל אשר תאמרי אלי אעשה**. היא יורדת אל הגורן וממלאה אחר כל פרטי המשימה שמועידה לה חמותה. בתום סעודת הערב של בועז הוא ניגש לישון **בקצה הערמה**, במקום שיוכל לשמור על מפעל הקיץ שלו. **ותבוא**, רות, **בלט ותגל מרגלותיו ותשכב**. ויהי **בחצי הלילה**, כמה מאורעות חשובים התרחשו בחצי הלילה: "ויהי בחצי הלילה ויהיה הפה כל בכור בארץ מצרים" (שמות, יב' 29). "וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר [הפלשתית, עזה] (שופטים, טז' 3). **ויחרד האיש וילפת**, התכווץ גופו לנוכח העובדה שלצדו שוכבת אישה בלתי מזוהה. לשאלתו **מי את**, היא מזדהה ומבקשת שיפרוס עליה חסותו ויגאל אותה, גאולה במובן של נישואין ורכישת האדמה של בעלה המנוח.

כזכור (א' 9), נעמי מאחלת לכלותיה "יתן יהוה לכם ומצאן מנוחה", שמובנו מרגוע אצל האיש שתינשאנה לו. עתה נוקטת נעמי ביוזמה כדי להשיג את האיש שיביא 'מנוחה' לרות. מאחר שקציר החיטים הסתיים ובעז מתמהמה להציע לרות נישואין, היא מתכננת תחבולה נועזת. היא מספרת לרות כי אותו בעז, אשר הטיב עמה והניח לה להיות עם נערותיו בקציר, **זורה את גורן השעורים הלילה**. הוא עסוק עתה בגורן בזריית המוץ אל הרוח ובבירור גרעיני הדגן ממנו. הפעולה נעשית לקראת ערב, מאחר שבארץ ישראל בשעה זו הרוחות חזקות יותר.

אני ואתה

רחל

מְחַשִּׂים - אתה ואני,
מִמֹּתֵינִים - אני ואתה,
בְּסִתְרֵי עֵקֶמְנִי עֲלֻטָּה
וְדִמְיוֹתַי בְּסִתְרֵי עֵקֶמְנִי.
לא אושיט את ידי - התבין?
לא אוחז בְּיָדְךָ לְהַנְחֹת.
אֶחְשֶׂה וְאֲמַתִּין - לאות.
אֶחְשֶׂה, אֲמַתִּין.
כי תלעג 'עיקשת כְּמוֹךָ',
כי תִּרְחַק - אצדיק את הדין.
גם אני, גם אתה - בבין.
בְּחֻשָׁה, בְּיָבוֹךְ.

על פי התוכנית על רות **לרחוץ** את בשרה, בשעת העוני אין זה מחזה שכית. עליה **לסוך** את עצמה במיני בשמים וללבוש את מיטב **שמלותיה**. עליה **לרדת אל הגורן**, אשר נמצא בפאת השדה אל מחוץ לעיר, להגיע בחשאי ולהמתין **עד כלותו**, של בעז, **לאכול ולשתות**, דהיינו עד לאחר ארוחת הערב שבתום עבודת הזרייה. על רות להגיע אליו בשכבו, בעת שהוא ישן, לאחר שבררה היכן מקום משכבו, **לגלות את מרגלותיו** מן הכיסוי שעליהן, **לשכב לצידו** והוא כבר יגיד לך **את אשר תעשי**. חוקרים ומפרשים מוצאים הקבלה רחבה בין פעולה זו לבין פעולתה של תמר עם יהודה. "ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה... ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה" (בראשית, לח' 11). בשני המקרים מדובר באלמנה ללא צאצאים, בצעירה שנוקטת בתחבולה, ותוצאות המעשה הולדת דמות היסטורית רמת מעלה. במקרה של תמר-פרץ, ובמקרה של רות-דוד, ואין זה מקרי כי שניהם משתייכים לאותה שלשלת. ההבדל העיקרי בין השתיים הוא שרות מאופקת ועדינה הרבה יותר מתמר.

בעז מוכן לגאול את רות

פרק ג

(י) ויאמר ברוכה את ליהוה בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר: (יא) ועתה בתי אל תיראי כל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את: (יב) ועתה פי אמנם פי {אם} גאל אנכי וגם יש גאל קרוב מונגי: (יג) ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי יהוה שכבי עד הבקר: (יד) ותשכב מרגלתו {מרגלותיו} עד הבקר ותקם בטרום {בטרם} יכיר איש את רעהו ויאמר אל יודע פי באה האשה הגרן: (טו) ויאמר הכי המטפחות אשר עליך ואחזי בה ותאחזי בה וימד שש שערים וישת עליה ויבא העיר: (טז) ותבוא אל חמותה ותאמר מי את בתי ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש: (יז) ותאמר שש השערים האלה נתן לי פי אמר {אלי} אל תבואי ריקם אל חמותך: (יח) ותאמר שבי בתי עד אשר תדעין איך יפל דבר פי לא ישקט האיש פי אם פלה הדבר היום:

'ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגו', רבי יוחנן אמר: לעולם אל ינעם אדם עצמו מזלך אצל זקן לכרכו, בועז היה בן שמונים שנה ולא נפקד, כיון שהתפללה עליו אותה צדקת ניד נפקד, שנאמר ותאמר נעמי ברוך הוא לה' (רות רבה, ו' ב').

'לבלתי לכת אחרי הבחורים' אמר רבי יוחנן: אוהבת אישה בחור מסכן מזקן עשיר. (ילקוט שמעוני, רות, ג').

'חי ה' שכבי עד הבקר', ר' יודן אמר: כל הלילה היה יצר הרע מוקנטרו ומצערו ומפתהו בדברים - היא פנויה ואתה פנוי, אתה מבקש אישה והיא מבקשת איש, עמוד ובעלה ותקנה אותה בביאה, ונשבע 'חי ה' ליצרו, 'ולאשה אמר שכבי עד הבקר' (שם, שם).

בעז מתגבר על חרדתו ומציין לשבח את יזמתה הברוכה, **חסדך**, אפילו יותר מזו הראשונה שעשתה עם נעמי בעת שדבקה בה. עניין ה'חסד' הנו מוטיב מרכזי במגילה: נעמי אומרת לכלותיה: **יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי** (א' 8), היא מברכת את ה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים (ב' 20). ועתה, בעז מברך את רות **היטבת חסדך**. המונח 'חסד' מציין מעשה טוב שעושהו עושה בלב שלם ולא מתוך צפייה לגמול. 'חסד של אמת' הוא חסד שעושים עם המת, כאשר ברור כי לעולם לא יוכל המת להשיב גמול. בעז מציין את העובדה שלא הלכה אחר **הבחורים** הצעירים, אלא באה אליו, אף שהוא כבר מבוגר מאוד ממנה. הוא מציין גם שעובדת היותה **אשת חייל** ידועה **בשער עמי**, במקום שבו פועלות כל המערכות הציבוריות של העיר.

בעז מסכים עקרונית להיות הגואל, אלא שלפי הסדר יש זכות קדימה לקרוב משפחה אחר, **יש גואל קרוב ממני**. הוא מבקש מרות כי תלון עמו הלילה ולעת בוקר יתבררו העניינים: אם יתרצה הגואל האלמוני ויגאל אותה מה טוב, אם לאו **וגאלתיך אנוכי, חי ה'**, בעז מתחייב בשם ה' לגאול את רות. לפנות בוקר, כאשר עדיין חשוך, **בטרם יכיר איש את רעהו**, קמה רות לצאת חזרה לביתה. בעז מבקש כי רות תשיל מעליה את מטפחת הראש וממלא אותה בשעורים כדורון לחמותה נעמי.

ויבא העיר, בועז יוצא אל העיר לברר את העניין עם הגואל האלמוני. רות חוזרת לחמותה, בחסות החשכה, עד שאיננה מזהה אותה **ותאמר: מי את בתי?** יש המפרשים שחזות פניה של רות השתנתה כל כך לאחר הלילה עם בעז ועל כן היא שואלת אותה מי את, רוצה לומר - אינני מכירה אותך ככזאת. זאת משום שבתשובה לשאלה 'מי את', רות איננה משיבה 'אני רות, כלתך', אלא **ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש**. היא מגישה לה את הדורון של בעז **שש שעורים**, כמות שפרשנים התקשו בבירורה, אפשר שהיא קוד מוסכם בין בעז לבין נעמי. נעמי קוראת היטב את המסר ששולח לה בעז ועל כן היא מרגיעה את רות **כי לא ישקוט האיש כי אם כילה הדבר היום**, עוד היום ישים בועז קץ לכל עניין גאולתה של רות.

מעמד הגאולה בשער העיר

פרק דו

(א) ובעז עלה השער וישב שם והנה הגאל עבר אשר דבר בעז ויאמר סורה שכה פה פלגי אלמוני ויסר וישב: (ב) ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שכו פה וישבו: (ג) ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מזכרה נעמי השכה משדה מואב: (ד) ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדע {ואדעה} פי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אגאל: (ה) ויאמר בעז ביום קבותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת הנזות קניתי {קניתי} להקים שם הנזות על נחלתו: (ו) ויאמר הגאל לא אוכל לגאול {לגאל} לי פן אשחית את נחלתי גאל לך אתה את גאלתי פי לא אוכל לגאל: (ז) וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר שלף איש בעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל: (ח) ויאמר הגאל לבעז קנה לך וישלף בעלו: (ט) ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום פי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי: (י) וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם הנזות על נחלתו ולא יפרת שם הנזות מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם היום:

עתה נותר להסדיר באופן פורמלי את העברת זכות הגאולה מן הגואל האלמוני אל הגואל הידוע בעז. הנוהל היה קדום מאוד, **זאת לפנים בישראל**, בכל ענייני **גאולה**, של קרקע, **ותמורה**, של סחר חליפין, כדי **לקיים** את הדבר **שלף איש נעלו ונתן לרעהו**. שליפת הנעל חותמת את הפעולה מן הבחינה המשפטית. חליצת נעל ידועה גם ממקומות נוספים, כך למשל, כאשר אין הגיס מוכן לשאת את אלמנת אחיו: "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו" (דברים, כה' 9). **וזאת התעודה בישראל**, זו העדות או הראיה המקובלת בעם ישראל לכשרות העסקה. מרגע שקבל בעז את זכות הקדימה השמורה לגואל האלמוני הוא מעיד את הזקנים על העובדה **כי קניתי את כל אשר לאלימלך**. קנייה זו, כאמור, איננה למטרות כלכליות ולכן הוא מוסיף ואומר **וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאישה**, וזאת כדי לשמר את שם המת כדי שלא **יכרת**, יישכח, **שם המת מעם אחיו**.

בניגוד למערכה הקודמת אפופת המסתורין, בגורן בליה, מערכה זו מתרחשת לעיני כל בשער העיר. בעז אכן ממלא את הבטחתו ויוצא להסדיר את עניין הגאולה. הוא ממתין עד שהגואל האלמוני, בעל זכות הקדימה, יגיע ופונה אליו **סורה, שבה פה פלוני אלמוני**. יש מפרשים ששמו לא נזכר משום שלא טרח לסייע בשימור שם המת, האיש של רות. בועז מעמיד **עשרה אנשים מזקני העיר**.

הזקנים לא היו בהכרח קשישים אלא נכבדים, שהצטרפותם לכלל עשרה כמוה כבית דין. הוא פונה אל הגואל האלמוני לעיני כל הנוכחים **נגד היושבים ונגד זקני העם** ואומר: אם תגאל גאל, אך אם לא, הרי שעליך להצהיר זאת ברבים ומאחר שאין גואל נוסף זולתך אני, בעז, אגאל. הגואל האלמוני משיב **אנוכי אגאל**. בעז מבהיר לו את משמעות ההסכמה שלו לגאול, שהרי הכל נעשה במטרה להקים את שם המת על נחלתו, הנצחת שם המת, ולא לאינטרס של הגואל. עובדה זו גורמת לגואל האלמוני לחזור בו והוא מודיע לבעז כי לא יוכל לגאול **פן אשחית את נחלתי**, שמה ייגרם בכך נזק לנחלה שלי ועל כן **גאל לך אתה**.

רות המואביה - אם בישראל

פרק 2ד

(יא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וְהַזְקֵנִים עֲדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת הָאִשָּׁה הַכַּבֵּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וְכִלְאָה אֲשֶׁר כָּבוּ שְׂתֵיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה חַיִּל בְּאִפְרַתָּה וּקְרֵא שֵׁם כְּבִית לְחָם: (יב) וַיְהִי בֵּיתְךָ כְּבִית פֶּרֶץ אֲשֶׁר יִלְדָה תִּנּוֹר לַיהוּדָה מִן הַזָּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן הַנְּעֻרָה הַזֹּאת: (יג) וַיִּקַּח בַּעַז אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בֶּן: (יד) וַתֹּאמְרוּנָה הַנְּשִׁים אֶל נַעֲמִי כְרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁכִּית לְךָ גֹּאֵל הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: (טו) וַהֲיָה לְךָ לְמוֹשִׁיב נַפְשׁ וּלְכֹלֵל אֶת שִׁיבְתְּךָ כִּי כָלֵתְךָ אֲשֶׁר אֵהְבֵתְךָ: (טז) וַתֵּלֶד אֲשֶׁר הָיָה טוֹבָה לְךָ מִשְׁבַּעָה בָּנִים: (טז) וַתִּקַּח נַעֲמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתְּהוּ כַחֲתֻמָּה וַתְּהִי לוֹ לְאִמָּנוּת: (יז) וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכֵנוֹת שֵׁם יְלִדָהּ בֶּן לְנַעֲמִי וַתִּקְרָאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אָבִי יִשִׁי אָבִי דָּוִד: (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת חֲצֹרֹן: (יט) וְחֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עֲמִינָדָב: (כ) וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹה: (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת בַּעַז וְבַעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד: (כב) וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשִׁי וַיִּשִׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

ויקה בעז את רות, לקיחה בלשון המקרא היא נישואין. זמן קצר לאחר מכן, בהתערבות ההשגחה העליונה, יולדת רות בן. כזכור, כאשר שבה נעמי ממואב אל העיר, המתה כל העיר 'הזאת נעמי'. עתה מברכות נשות העיר על הנס שעשה לה האל והעמיד לה צאצא אשר ישמר את שם משפחתה. המעניין הוא, כי הברכות מופנות אל נעמי ולא אל רות. נשות העיר רואות ברוך הנולד כבנה של נעמי, מה שמעמיד את השאלה האם המגילה היא מגילת רות או מגילת נעמי? בברכתן מנחמות הן את נעמי על אבדן בניה בכך שרות **כלתך אשר אהבתך** טובה יותר **משבעה בנים**. נעמי נעשית לו **לאומנת**, רעיון דומה לזה שבמגילה השכנה, מגילת אסתר, "וַיְהִי אִמֶּן אֶת הַדָּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בֵּת דָּדוּ" (ב, 7). **ותקראנה**, שכנות רות, את **שמו: עובד**. המגילה מסיימת את העלילה בעובדה מפתיעה שדווקא השכנות הן שנותנות את השם לבן.

תגובת כל הנוכחים הרבים לנוכח מעמד העברת הזכויות מן הגואל האלמוני לבועז היא ברכה נאה: **יתן ה' את האישה**, את רות המואביה, **כרחל וכלאה**. **עשה חייל**, הצלח, באזור אפרת וקרא **שם**, היה אב משפחה בעל שם נכבד, בעיר **בית לחם**. **יהי ביתך**, מן הזיווג שלך עם **הנערה הזאת** רות, **כבית פרץ**, שנולד מן הזיווג שבין יהודה לבין כלתו תמר. פרץ הוא גם אחד האבות הקדמונים של בעז.

הפסוקים האחרונים שמורים למגילת היוחסין הקושרת למעשה בין יהודה, בנו של יעקב ואביו של פרץ, לבין דוד מלך ישראל. הדבר בא, בין השאר, להעמיד את שלושת גיבורי הסיפור נעמי, רות ובעוז כמרכיב היסטורי רם במעלה בשלשלת הדורות בישראל. אף העובדה שרות המואביה נעשתה אם היסטורית, כרחל וכלאה העבריות, הנה בעלת חשיבות מופלגת.

כִּי מִי בְּחַ זֹאת לִי
אֲשֶׁר בְּשִׁפְעוֹתַי מֵעֵבֶר
מִי בְּחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ
כִּן בְּשִׁפְעוֹתַי מִקְצֶרֶת
עַל־יָדְךָ וּמִגְעָרְךָ:
ישעיה, בד', 9

תְּפִלָּה לְשָׁלוֹם הָעוֹלָם

יעקב מעוז

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַיְצוּרִים
עֲשֵׂה לְמַעַן כָּל הָאָרֶץ בְּכָל קְצוּוֹת תִּבְל

הַסָּר מַעֲלִיָּהֶם אֶת אֵימֹת הַחֶרֶב הַמִּוֹתֶהֶפֶכֶת
הַשִּׁקֵּט אֶת הַמֵּאֲבָק הַמִּוְחָרֵף שְׂפִיַן הַלְּאִמִּים
בְּטַע בָּלֵב כָּל בְּנֵי אָנוּשׁ אֶת אֶהֱבֵת הָאָדָם
הַשֵּׂרֵשׁ בָּהֶם כְּבוֹד לְבֵן הַדָּת וְהָאָרֶץ הָאַחֶרֶת

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן כָּל בְּנֵי הָאָדָם הַנִּתְוַגְּבִים לְנִגְעִים רַבִּים

מִנֵּעַ בְּטוֹכְךָ אֶת כָּל פְּגַעֵי הַטֶּבַע הַמִּוֹתְרֹשְׁשִׁים עָלֵינוּ
סִלַּק כָּל נֹגַע וּמַחֲלָה כָּל חֶסְרוֹן וְשִׁבְרוֹן לֵב
אֶחָד אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי תִּבְל לְמַלְחָמָה בְּאוֹיְבֵי הָאָדָם
תֵּן בְּנוֹ תְּבוּנָה יִתְרָה לְהִתְמוּדָד עִם מִזְרָאוֹת הַחַיִּים

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן עוֹלְמֶךָ הַשָּׁרִי בְּסִכְכּוֹת רַבּוֹת

הִרְחֵב אֶת דַּעְתְּנוּ לְהַפְּיֵר אֶת עוֹלְמֵנוּ הַשְּׂכַרְרִי
קַח מִעַמָּנוּ מִחֲשָׁבוֹת רְעוּת שֶׁל הָרֶס וּכְלִיָּה
מִלֵּא אֶת יְדֵינוּ בִּיְכִלֵּת לְשִׁמְרוֹ כִּתְקוּנוֹ
חַבֵּב עָלֵינוּ אֶת הַחַי וְאֶת הַצּוֹמַח וְאֶת הַדּוֹמָם

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַנְּפָשׁוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן בְּנֵיךָ הַשׁוֹחֲרִים אֶת הַנְּאָה וְהַטּוֹב

הָאֵר אֶת עֵינֵינוּ לְהַפְּיֵר בִּיפֵי הַחַיִּים הַמְּוַגְּבִים
חִזַּק אֶת יְדֵינוּ לִיצֵר וּלְחַדֵּשׁ בְּמִלְאֲכַת מִחֲשָׁבֶת
לְמַדְנוּ לְהַעֲרִיף אֶת עֵשֶׂר הַתְּרַבּוֹת הָאָנוּשִׁית
הַבִּינְנוּ אֶת דְּרָכָיו הַנִּסְתָּרוֹת שֶׁל הָאֵשֶׁר

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַיְצוּרִים
עֲשֵׂה לְמַעַן הַכֵּל, לֵלֵא יוֹצֵא מִן הַכֵּלֵל.

זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד גורו לכם גור

(הושע, י', 12)

בעריכת המחלקה לזהויות בקהילה, החברה למתנ"סים

סיון תשע"ו, יוני 2016